Geography and Territorial Spatial Arrangement
University of Sistan and Baluchestan
Association of Geography and Planning of Border Areas of Iran
Print ISSN: 2345 - 2277 Online ISSN: 2783 - 5278

Explaining the Territorial Capital of Citizens as a Result of Their Social Capital and Spatial Attachment (Case Study: the City of Zahedan)

Amirhamzeh Shahbazi [1]✉

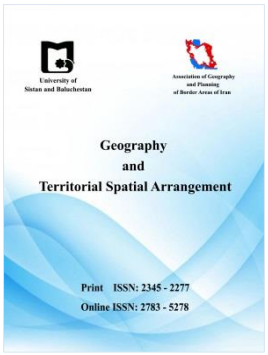
1. Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Geography and Environmental Planning, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.
✉ E-mail: amir_sh@gep.usb.ac.ir

How to Cite: Shahbazi, A. (2027). Explaining the Territorial Capital of Citizens as a Result of Their Social Capital and Spatial Attachment (Case Study: the City of Zahedan). *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 16 (61), 1-6.

DOI: http://dx.doi.org/ 10.22111/gaij.2026.54836.3345

Article type:
Research Article

Received:
27/04/2026
Received in revised form:
14/06/2026
Accepted:
20/06/2026
Publisher online:
19/08/2026

Keywords:
Territorial capital, Place attachment, Social capital, Zahedan, Migration.

ABSTRACT

Background: The city of Zahedan is facing the phenomenon of depreciation of "citizens' territorial capital", which has harmful consequences on the city's management and erosion of Zahedan's economic, social and physical spatial foundations. The aim of the research is to evaluate the depreciation of "citizens' territorial capital" and also to determine the social, economic, physical spatial and historical factors (the initial origin of citizens) that explain and explain this phenomenon.Research method:This applied research was conducted with a descriptive and analytical method, a researcher-made questionnaire and a semi-structured interview..Findings: The analysis of citizens' territorial capital showed; 52% of all citizens, 64% of the Fars population, 70% of the Khorasani population, 64% of citizens who were pessimistic about the future of Zahedan, 68-72% of those with bachelor's to doctorate degrees, 60-70% of residents of the first, second and third level neighborhoods of the six hierarchical levels, to a high to very high degree, lacked "territorial capital".Conclusion: The relationship between the "territorial capital index" and some other research indicators, despite the initial expectation of an inverse or direct linear relationship, was unexpectedly, paradoxically and nonlinear. In this sense, in addition to respondents with high education and residents of very high neighborhoods who lacked territorial capital, illiterate or low-literate citizens, residents of very low neighborhoods also had a significant motivation to leave the city of Zahedan! This paradoxical and nonlinear relationship was also evident in the indicators of "satisfaction with life in Zahedan" and "perception of the future of the city of Zahedan.

© the Author(s). **Publisher**: University of Sistan and Baluchestan

Extended Abstract

Introduction

The city of Zahedan is facing the phenomenon of depreciation of "citizens' territorial capital", which has harmful consequences on city management and erosion of economic, social, and physical-spatial foundations. In particular, the importance and necessity of re-examining and explaining the "territorial capital of citizens" should be emphasized; the depreciation of "territorial capital of citizens" leaves devastating consequences in the city. The lack and reduction of "territorial capital of citizens" undoubtedly presents the management and planning of the city with serious disruption. It is obvious; this phenomenon itself is the product of "erosion of social capital" and "erosion of spatial attachment". The depreciation of "territorial capital of citizens" causes disappointment and frustration of the entrepreneurial class, withdrawal of the creative class, concern of the educated, marginalization of the middle and upper classes and after that, further reduction of the sense of belonging to the place and finally the weakness and weakness of the economic, social and physical spatial foundations of the city. Therefore, the ultimate loser is the entire city and all citizens (regardless of any stratification, leveling and zoning). The aim of the research is to evaluate the depreciation rate of "citizens' territorial capital" and also to determine the social, economic, physical-spatial, and historical factors (the initial origin of citizens) that explain and explain this phenomenon.

Study Area

The present study focuses on the significant inclination among the citizens of Zahedan to leave the city—a phenomenon that can be interpreted as an indication of a crisis in the level of "territorial capital."

Material and Methods

This applied research was conducted with a descriptive and analytical method, a researcher-made questionnaire, and a semi-structured interview. The target population was the population of 18 years and older in Zahedan, the sample size was 293 units (saturation limit) and 38 units (interview), the sampling method was two-stage (judgmental and simple random), and four hypotheses were tested with non-parametric statistical inference models. To analyze the data and use statistical inference models, the normality test of data distribution was used, using the Kolmogorov-Smirnov and Shapiro-Wilk models. Given the non-normal distribution of the data, the non-parametric statistical inference models of Sign Test, Kendall's tau-b, Kruskal-Wallis H, Chi-Square, Somers' d, Lambda, Spearman's rho were necessarily used.

Result and Discussion

The analysis of "citizens' territorial capital" showed; 52% of all citizens, 64% of the Fars population, 70% of the population of the khorasani origin, 64% of citizens who were pessimistic about the future of Zahedan's public sphere, 68, 53 and 72% of those with bachelor's, master's and doctoral degrees, 60, 60 and 70% of residents of the third, second and first level neighborhoods of the six hierarchical levels, lacked "territorial capital" to a high to very high degree. This study is consistent with the results of some studies: including the effect of place attachment and place identity on predicting place commitment (Tournois & Rollero, 2020); with the results of the study on the role of neighborhood quality in predicting place attachment (Bottini, 2023); with the results of research on the dynamics and changes in people's place attachment throughout life and the importance of meeting functional needs, but not developing place identity (Sieng & SzabóA, 2023). While the results of the current study confirmed the following theoretical perspectives. Including: the concept of "territorial capital", as the beliefs and behavioral intentions of individuals, i.e., going or staying in a region... and territorial attractiveness. (Dufeu, 2024:) The role of territorial attractiveness in human movements (Oliveira et al., 2010; Servillo et al., 2012 as well as the ability of a territory to attract and retain human capital Camagni, 2019; Tóth, 2015), and the emphasis on the dimensions of social capital (education, diversity, social networks, gender and ethnic aspects, tolerance, crime, etc.), and institutional capital (democracy, system efficiency, financial climate, participatory processes, access, etc.) as the context and basis of "territorial capital" (Dufeu, 2024,).

Conclusion

The relationship between the "territorial capital index" and some other research indicators, despite the initial expectation of an inverse or direct linear relationship, was unexpectedly, paradoxically and nonlinear. In this sense, in addition to highly educated respondents and residents of very high-income neighborhoods who lacked land capital, illiterate or low-educated citizens and residents of very low-income neighborhoods also had a significant motivation and preference to leave Zahedan! This paradoxical and nonlinear relationship was also

evident in the “satisfaction with life in Zahedan” and “perception of the future of Zahedan” indices. Of course, these phenomena were explained and explained based on the results of case and unstructured interviews.
The findings of the analysis of "citizens' territorial capital" showed that; 52% of all citizens, 64% of the Fars population, 70% of the population of Khorasani origin, 64% of citizens "pessimistic about the general future of Zahedan" have a high to very high motivation to leave.If attention is paid to the literacy and education of citizens who lack "territorial capital" to a high to very high degree, it becomes clear that; 68% of citizens with bachelor's degrees, 53% of senior experts and 72% of doctoral graduates are among the citizens who lack territorial capital.If the basis for the analysis of citizens lacking "territorial capital" is their spatial distribution at the level of neighborhoods with six levels of Zahedan city; a significant relationship is seen between these two indicators, in that the higher the level, level and socio-economic status of the neighborhood where citizens live, the greater their motivation to leave, or in other words, they lack territorial capital.This index ranges from about 70% for residents of level one neighborhoods in a city with some fluctuation in a downward trend to 38% in level four neighborhoods.Graphical analysis with trendline shows a positive or inverse relationship. The surprising thing was that in level five and six neighborhoods of Zahedan city, an increase in motivation to leave the city was seen. The reason for this was clarified based on unstructured case interviews.The explanation of this nonlinear and paradoxical relationship shows; Residents of the upper-level neighborhoods of the city stated that the low indicators (social, economic, physical and spatial, and quality of life in Zahedan) increased their motivation and priority to leave Zahedan. While residents of the lower-level neighborhoods of Zahedan (level 6 area) (mainly marginal neighborhoods and informal development) mainly and exclusively emphasized the difficult economic conditions of living in Zahedan. It is noteworthy that a similar trend and phenomenon was also seen in the analyses of other variables, including literacy and employment.
Key words: Territorial capital, Place attachment, Social capital, Zahedan, Migration.

References

Abid R., Shahzada M. Naeem N, Shahzad A. (2024), Is it the behavior and actions of people that determine sustainable urban communities?, Cities, 148, https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.104854

Augé, M. (1995). Non-places. An introduction to supermodernity, first published by Verso, UK. https://monoskop.org/images/3/3c/Auge_Marc_Non-Places_Introduction_to_an_Anthropology_of_Supermodernity.pdf

Baghbani, G., Yaghoubi, N., Ebrahimzadeh, E., & Khashaei, V. (2020). Explaining the model of social crisis management with a security approach: A case study of Sistan and Baluchestan Province. International Journal of Geopolitics, 16(2), 88–117. https://www.magiran.com/p2139582. *(In Persian)*

Beatley, T. (2004). Native to nowhere. Sustaining home and community in a global age. Island Press, 2nd, Vrginia. https://books.google.com.na/books?id=MaFVmQEACAAJ

Borgström, S. (2019). Balancing diversity and connectivity in multi-level governance settings for urban transformative capacity, Ambio, 48, 403-477. DOI: 10.1007/s13280-018-01142-1

Bottini, L. (2023). The role of neighborhood quality in predicting place attachment: Results from ITA.LI, a newly established nationwide Italian panel survey, Cities, 143. https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104632

Bozorgzadeh, S., Kazemipour, S. and Mohseni, R. A. (2019). Elites' Attitudes to Social, Economic and Scientific-Research Factors in Origin and Destination and Their Impact on Their Tendency to Migrate Abroad. Iranian Demographic Association Letter, 14(28), 141-169. doi: 10.22034/jpai.2020.239441. *(In Persian)*

Brasili, C. Saguatti, A. Benni, F. Marchese, A. Gandolfo, D. (2012). The Impact of the Economic Crisis on the Territorial Capital of Italian Regions, 52nd Congress of the European Regional Science Association: "Regions in Motion – Breaking the Path", 21-25 August 2012, Bratislava, Slovakia Provided in Cooperation with: European Regional Science Association (ERSA). https://www.econstor.eu/bitstream

Camagni, R. (2019). Territorial capital and regional development: theoretical insights and appropriate policies, Elgar Publishing, Edward (2019), pp. 124-148. https://doi.org/10.4337/9781788970020.00014

Camagni, R., & Capello, R. (2013). Regional competitiveness and territorial capital: a conceptual approach and empirical evidence from the European Union. Regional studies, 47(9), 1383-1402. Doi: 10.1080/00343404.2012.681640

Capello, R. Caragliu, A. Nijkamp, P. (2009), Territorial Capital and Regional Growth: Increasing Returns in Cognitive Knowledge Use, Tinbergen Institute (2009), Tinbergen Institute Discussion Paper No. 09-059/3), http://hdl.handle.net/10419/86826

Capello, R., Caragliu, A., Nijkamp, P. (2009). "Territorial Capital and Regional Growth: Increasing Returns in Cognitive Knowledge Use," Tinbergen Institute Discussion Papers 09-059/3, Tinbergen Institute. https://ideas.repec.org/p/tin/wpaper/20090059.html

Castán Broto, V., Trencher, G., Iwaszuk, E. et al. (2019) Transformative capacity and local action for urban sustainability. Ambio 48, 449–462. https://doi.org/10.1007/s13280-018-1086-z

Dąbrowska, A. Szlachta, J. (2017), The role of territorial capital in building the competitive advantages of Podkarpackie Voivodeship, Miscellanea Geographica, 21 (2), pp. Doi:79-83. 10.1515/mgrsd-2017-0022

Darko & Halseth (2025:). Navigating industrial decline: A case study of place attachment and social capital in economic transition –Valemount, British Columbia, Journal of Rural Studies, 113. https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2024.103471

Daryanoush, M., & Shahbazi, A. (2025). The crisis of urban management effectiveness based on citizens' judgments: A case study of Zahedan. Journal of Urban Social Geography, 12(1), 141–160. https://doi.org/10.22103/jusg.2025.2149. *(In Persian)*

Dias, J., & Partidário, M. (2019). Mind the Gap: The Potential Transformative Capacity of Social Innovation. Sustainability, 11(16), 4465. https://doi.org/10.3390/su11164465

Donegan, L., Tavares, F. (2024). Multi-dimensional urban segregation in João Pessoa, a coastal Brazilian northeastern city, Cities, 151, https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105161 .

Dufeu, P., Pernin, J.L., Djamen, R., Danielle Lecointre-Erickson. D. (2024). Territorial capital and place attachment: A psychological approach of rural out-migration. Journal of Rural Studies, 107. https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2024.103216.

Dvarionienė, J., Dvarionas, D., Kamičaitytė, K. (2023). Transformative capacity building by systematic use of urban living labs: A case study of Alytus, Lithuania, Journal of Environmental Research, Engineering and Management, 79, 99. DOI: 10.5755/j01.erem.79.2.33867

Ebrahimzadeh, E., & Kashefi Doust, D. (2018). Social capital and its role in explaining women's security: A case study of Zahedan. Haft Shahr, (61). http://www.haftshahrjournal.ir. *(In Persian)*

Ebrahimzadeh, E., & Nayeri, N. (2018). Assessment and evaluation of creative city indicators: A case study of the five districts of Zahedan. Journal of Geography and Development, 16(52), 1–22. https://doi.org/10.22111/gdij.2018.4126. *(In Persian)*

Ebrahimzadeh, E., & Zare, M. (2015). An analysis of social capital based on the level of citizens' awareness and trust in executive officials: A case study of District 3, Zahedan. Geographical Spatial Planning Quarterly, 4(13), 1–18. https://www.magiran.com/p1378716. [In Persian]

Fried, M. (2000), Continuig and discontinuing of place, Journal of Environmental Psychology, 20(3). https://doi.org/10.1006/jevp.1999.0154

Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? Journal of Environmental Psychology, 31(3), 207-230, https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2010.10.001

Mai, X., Zhan, C., & Chan, R. C. K. (2021). The nexus between (re)production of space and economic resilience: An analysis of Chinese cities. Habitat International, 109, Article 102326. https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2021.102326

Malecki, E.J. (2012). Regional social capital: why it matters, Reg. Stud., 46 (8), pp. 1023-1039. Doi:10.1080/00343404.2011.607806

Martori, J. C., & Madariaga, R. (2023). Residential segregation by nationalities: A global and multilevel approach to Barcelona and Madrid (2008–2018). Population, Space and Place, 29(5). https://doi.org/10.1002/psp.2655

Nardone, G. Sisto, R. Lopolito, R. (2010). Social capital in the LEADER initiative: a methodological approach, J. Rural Stud., 26 (1), pp. 63-72. Doi:10.1016/j.jrurstud.2009.09.001

Nobakht, R. and Rostamalizadeh, V. (2024). Tendency of Youth to International Migration: A Study of Contextual-Structural Determinants in Bushehr City, Iran. Journal of Population Association of Iran, 18(36), 265-304. Doi:10.22034/jpai.2024.2020272.1324. *(In Persian)*

Nordström M, Wales M. (2019). Enhancing urban transformative capacity through children's participation in planning. Ambio. 48(5), 507-514, Doi: 10.1007/s13280-019-01146-5

OECD (2001), OECD Territorial Outlook, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/9789264189911-en.

OECD, Territorial Outlook, (2001). Organisation for Economic Co-operation and Development. (2001). OECD territorial outlook. OECD Publishing, Doi:10.1787/9789264189911.

Oliveira, J. Roca, Z. Leitão, N., (2010). Territorial identity and development: from topophilia to terraphilia, Land Use Pol., 27 (3), pp. 801-814. Doi:10.1016/j.landusepol.2009.10.014

Ozdemir GS. (2022), Urban solidarity typology: a comparison of European cities since the crisis of refuge in 2015. Cities. https://dx.doi.org/10.1016/j.cities.2022.103976

Perényi, S., Polcsik, B., Paár, D., & Csurilla, G. (2023). The concept of territorial capital: considerations for measuring sports events. Sport in Society, 26(12), 2087–2107. https://doi.org/10.1080/17430437.2023.2231865

Rousta, M., Ebrahimzadeh, E., & Istagoldi, M. (2018). Assessment of urban social resilience: A case study of Zahedan. Urban Research and Planning Journal, 9(32), 1–14. https://www.magiran.com/p1820590. *(In Persian)*

Sadeghi, R., Ghaffari, G., and Rezaei, M.. (2018). Investigating the Effect of Social Capital on the Propensity to Migrate from Iran. Demographic Studies, 4(2 (8)), 83-108. SID. https://sid.ir/paper/404605/fa. *(In Persian)*

Sarabia , P. N., Peris, J., Segura, S. (2021), Transition to agri-food sustainability, assessing accelerators and triggers for transformation: Case study in Valencia, Spain, Journal of Cleaner Production, 325. Doi: 10.1016/j.jclepro.2021.129228

Shahbazi, A. H.(2017). Ethnicity, Gender, and the Function of Urban Spaces in Multi-Ethnic Cities (Case Study: Zahedan City). Geography and Urban Space Development, 6(2), 109-123. https://doi.org/10.22067/gusd.v6i2.81346. *(In Persian)*

Sieng, V. & SzabóA. (2023), Exploring the place attachments of older migrants in Aotearoa: A life course history approach, Advances in Life Course Research, 57, https://doi.org/10.1016/j.alcr.2023.100560.

Stefani, G., Biggeri, M., & Ferrone, L. (2022). Sustainable Transitions Narratives: An Analysis of the Literature through Topic Modelling. Sustainability, 14(4), 2085. https://doi.org/10.3390/su14042085

Taheri Demneh, M., and Kazemi, M.. (2018). Tendency to Migration Among Youth; A Qualitative Study in Future Images. Interdisciplinary Studies in Human Sciences, 10(4 (40)), 53-78. S.I.D. https://sid.ir/paper/358828/en . *(In Persian)*

Thomas, C. (20223), Creative workers' perception of place in Edmonton Canada, Cities, 132, 132, https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.104111

Tóth, B. I. (2024), The link between territorial capital and urban transformative capacity, Cities, 154, https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105332 .

Tóth, B. I. 2015. "Territorial Capital: Theory, Empirics and Critical Remarks," European Planning Studies, Taylor & Francis Journals, 23(7), pages 1327-1344. Doi:10.1080/09654313.2014.928675

Tournois, L & Rollero, R. (2020). “Should I stay or should I go?” Exploring the influence of individual factors on attachment, identity and commitment in a post-socialist city, 102, https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102740

Vigiola,G.Q. & Morais, V.P. (2025), Place and displacement: Out-of-place processes in low-income communities in Shanghai and Caracas, Cities, 158, https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105691.

Waterhout, B. (2011), European spatial planning. Current state and future challenges, First published, Routledge, pages 19, eBook ISBN 9780203842973

Wolfram M. (2018), Assessing transformative capacity for sustainable urban regeneration: A comparative study of three South Korean cities. Ambio.;48(5):478-493. Doi: 10.1007/s13280-018-1111-2

Wolfram M. (2019). Assessing transformative capacity for sustainable urban regeneration: A comparative study of three South Korean cities. Ambio, 48(5):478-493. Doi: 10.1007/s13280-018-1111-2

Wolfram, M. (2016). Conceptualizing urban transformative capacity: A framework for research and policy, Cities, 51, 121-130, https://doi.org/10.1016/j.cities.2015.11.011

Wolfram, M., Frantzeskaki, N., Maschmeyer, S. (2016). Cities, systems and sustainability: status and perspectives of research on urban transformations, Current Opinion in Environmental, Sustainability, 22, 18-22, https://doi.org/10.1016/j.cosust.2017.01.014 .

Zasada, I., Reutter, M., Piorr, A., Lefebvre, M., Paloma, S.G.Y. (2015). Between capital investments and capacity building—development and application of a conceptual framework towards a place-based rural development policy, Land Use Pol., 46, pp. 178-188. Doi: 10.1016/j.landusepol.2014.11.023

Zhang, J. (2024). Analysis of Strategies for Improving Public Service Level in Ethnic Areas Based on Big Data Technology. Applied Mathematics and Nonlinear Sciences, 9(1), 2024. https://doi.org/10.2478/amns-2024-1976

Zhang, Q., Bilsborrow, R. E., Song, C., Tao, S., & Huang, Q. (2018). Determinants of Out-migration in rural China: effects of payments for Ecosystem Services. Population and environment, 40(2), 182–203. https://doi.org/10.1007/s11111-018-0307-5

Ziervogel G. (2019). Building transformative capacity for adaptation planning and implementation that works for the urban poor: Insights from South Africa. Ambio.;48(5):494-506. https://link.springer.com/article/10.1007/s13280-018-1141-9

Ziervogel, G., Cowen, A., & Ziniades, J. (2016). Moving from Adaptive to Transformative Capacity: Building Foundations for Inclusive, Thriving, and Regenerative Urban Settlements. Sustainability, 8(9), 955. https://doi.org/10.3390/su8090955

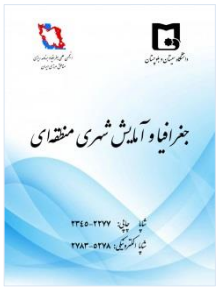
جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای
شاپا چاپی: ۲۳۴۵-۲۲۷۷ شاپا الکترونیکی: ۲۷۸۳-۵۲۷۸
دانشگاه سیستان و بلوچستان

تبیین سرمایهٔ سرزمینی شهروندان، به‌مثابه برآیند سرمایهٔ اجتماعی و دلبستگی مکانی آن‌ها (نمونهٔ موردی: شهر زاهدان)

امیرحمزه شهبازی [1*]

مقاله پژوهشی

جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای
زمستان ۱۴۰۵، سال ۱۶، شمارهٔ ۶۱
تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۲/۰۷
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۳/۲۴
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۳۰
تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۵/۰۵/۲۸
صفحات : ۲۸-۱

واژه‌های کلیدی:
سرمایهٔ سرزمینی، دلبستگی مکانی، سرمایهٔ اجتماعی، زاهدان، مهاجرت.

چکیده

ضرورت پژوهش، معطوف به تمایل معنی‌دار شهروندان زاهدانی برای رفتن از شهر بود که می‌تواند نشانهٔ بحران در میزان «سرمایهٔ سرزمینی» تلقی‌گردد. هدف پژوهش، ارزیابی میزان «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» و تبیین عوامل اجتماعی، اقتصادی، کالبدی توضیح‌دهنده و تبیین‌کنندهٔ این شاخص بود. این تحقیق کاربردی، با روش توصیفی-تحلیلی، پرسش‌نامهٔ محقق‌ساخته و مصاحبهٔ نیمه‌ساختاریافته اجرا شد. جامعهٔ هدف، جمعیت ۱۸ساله و بالاتر، (۲۹۳پرسش‌نامه و ۳۸مصاحبهٔ نیمه‌ساختاریافته) و روش‌نمونه‌برداری دومرحله‌ای بود. ضمناً بنا به مقتضیات، از ۹مدل استنباط آماری ناپارامتریک استفاده‌گردید. یافته‌ها نشان-داد شهروندانی که در حد زیاد تا خیلی‌زیاد، فاقد «سرمایهٔ سرزمینی» بودند به‌ترتیب عبارتند از: ۵۲ درصدکل شهروندان، ۶۴ درصد جمعیت فارس، ۷۰ درصد شهروندان اصالتاً خراسانی، همچنین ۶۴ درصد شهروندان بدبین به سپهر عمومی آیندهٔ زاهدان، همچنین شاخص ضعف و فقدان سرمایهٔ سرزمینی، در میان دارندگان مدرک کارشناسی، کارشناسی‌ارشد و دکتری، به‌ترتیب ۶۸درصد، ۵۳درصد و ۷۲ درصد بود و در میان ساکنین محله‌های سطح اول، دوم و سوم، از شش‌سطح سلسله‌مراتبی به‌ترتیب۶۰درصد، ۶۰درصد و ۷۰درصد بود. نتیجه‌گیری تحقیق، بیانگر رابطهٔ «میزان سرمایهٔ سرزمینی» با شاخص‌های دیگر، برخلاف انتظار و به‌گونه‌ای غیرمنتظره، متناقض و پارادوکسیکال بود. به این اعتبار که «شهروندانِ دارای تحصیلات بالا و هم‌زمان شهروندان بی‌سواد و کم‌سواد و همچنین ساکنین محله‌های «بالا و خیلی‌بالا» و هم‌زمان ساکنین محله‌های پایین و خیلی‌پایین، دارای انگیزهٔ معنی‌داری برای ترک زاهدان بودند. این رابطهٔ متضاد، در شاخص«میزان رضایت از زندگی» و شاخص «ادراک چشم‌انداز آیندهٔ زاهدان» هم وجود داشت. تداوم این روند، سبب آسیب مدیریت شهری، سرخوردگی طبقات کارآفرین و خلّاق، کاهش دلبستگی مکانی، سستی شالوده‌های اقتصادی، اجتماعی، کاهش سرمایه‌گذاری و خسارت کل شهروندان شده‌است و انتظارمی‌رود این روند ادامه‌یابد.

مقدمه

در مقیاس جهانی، پژوهشی با عنوان: «آیا باید بمانم یا باید بروم؟» (Tournois & Rollero, 2020:) به بررسی تأثیر عوامل فردی بر دلبستگی، هویت مکانی و تعهد به مکان[1] (با تسامح، سرمایهٔ سرزمینی) در یک شهر پساسوسیالیستی (بلگراد) پرداخته و نتیجه گرفته‌است که هم دلبستگی به مکان و هم هویت مکانی، قادر به پیش-بینی تعهد به مکان (place commitment) هستند. تحقیق پیمایشی دیگری در ویلمونت، بریتیش کلمبیا (Dorco and Halseth, 2025)، نشان‌داد اثربخشی سرمایهٔ اجتماعی تا حد زیادی متأثر از دلبستگی مکانی است؛ این در حالی است که پژوهشی در سطح ملی توسط طاهری‌دمنه وکاظمی (۱۳۹۷) با تمرکز بر تصاویر آینده از مبدأ و

1. place commitment

۱- استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا و برنامه محیطی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران (نویسنده مسئول)
amir_sh@gep.usb.ac.ir

مقصد به‌عنوان فضای ذهنی و بین‌الاذهانی در انگیزهٔ مهاجرت، صورت‌گرفته و نتیجه‌گرفت بیشترین سهم از مفاهیم ذهنی سازندهٔ تصاویر آینده، از تصاویر ویرانشهری مبدأ شکل‌می‌گیرد. به عبارت دیگر با این ذهنیت که نمی‌توان برای جامعهٔ مبدأ، آینده‌ای امیدبخش را متصوّربود. بدترین وجه آن ناامیدی از اصلاح امور است. وضعیت شهر زاهدان به‌عنوان قلمرو و محدودهٔ مطالعات، نشانگر وضعیت آسیب‌زای کاستی در میزان اعتماد شهروندان به مسئولین اجرائی و مدیریتی بوده‌است (ابراهیم‌زاده و زارع ۱۳۹۳ :۱). همچنین، روستا و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی نتیجه‌گرفتند شاخص‌های سرمایهٔ اجتماعی و تعلّق مکانی در تمامی مناطق شهر زاهدان، پایین‌تر از حد متوسط (۳) و دارای وضعیت نامطلوبی بوده‌است.

واقعیت این است که شهر زاهدان، به‌مثابه قطب توسعه و پایتخت منطقه‌ای پهناورترین استان کشور، مقصد جذب امواج توسعه از سطوح ملی و فراملی است؛ همچنین هم‌زمان، کانون انتشار امواج توسعه به شهرها و آبادی‌های استان می‌باشد؛ لیکن خود شهر و نیز شهروندان زاهدانی نیز با چالش‌هایی فرساینده درگیر هستند؛ به‌گونه‌ای که آستانه‌های دلبستگی مکانی شهروندان در حوزه‌های متعدد (اجتماعی، اقتصادی، طبیعی و زیست‌محیطی) مستهلک گردیده‌است. مطالعات اکتشافی اسنادی و میدانی، به‌گونه‌ای آشکار، حکایت از بروز محسوس پدیدهٔ «استهلاک سرمایهٔ سرزمینی» داشت. اصولاً در ادبیات این حوزهٔ تخصصی، «سرمایهٔ سرزمینی» را به‌مثابه «برآیند سرمایهٔ اجتماعی و دلبستگی مکانی» بازتعریف می‌نمایند. درخصوص اهمیت و ضرروت بازکاوی و تبیین «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» باید یادآوری‌کرد استهلاک «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» پیامدهای آسیب‌زایی در شهر به‌جا می‌گذارد. فقدان و کاهش «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» بی‌تردید مدیریت و برنامه‌ریزی شهر را با اختلال جدی روبه‌رو می‌نماید. بدیهی است این پدیده، خود محصول «فرسایش سرمایهٔ اجتماعی» و «فرسایش دلبستگی مکانی» می‌باشد. استهلاک «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان»، سبب ناامیدی و سرخوردگی طبقهٔ کارآفرین، کناره‌گیری طبقهٔ خلّاق، نگرانی فرهیختگان، به‌حاشیه‌رانده‌شدن اقشار متوسط و بالاتر و از پس آن، کاهش بیشتر احساس تعلق به مکان و سرانجام سستی و ضعف شالوده‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی فضایی شهر می‌گردد؛ لذا آسیب‌خوردهٔ نهایی، همهٔ شهروندان (صرف‌نظر از هرگونه قشربندی و سطح‌بندی و پهنه‌بندی) بوده و خواهندبود (شهبازی، ۱۴۰۴: ۱۵۵). ابراهیم‌زاده و کاشفی‌دوست (۱۳۹۷: ۲۳۰) در پژوهشی، به اهمیت سرمایهٔ اجتماعی در زاهدان در کنار سایر سرمایه‌ها برای رشد و توسعهٔ اجتماع تأکیدنمودند. باغبانی و همکاران (۱۳۹۹)، در مقالهٔ خود، ضرورت اتخاذ راهبردهای مدیریت بحران اجتماعی از طریق برقراری عدالت اجتماعی و توزیع عادلانهٔ ثمرات توسعهٔ ملی و ارتقای همگرایی ملی را مورد تأکید قراردادند.

هدف این پژوهش، بازکاوی میزان و مقیاس انگیزهٔ شهروندان زاهدانی برای «رفتن از زاهدان یا ماندن» است. همچنین تعیین این‌که کدامیک از مؤلفه‌ها و عوامل قادر است پدیدهٔ فوق را تبیین‌نموده و توضیح‌دهد؟ مؤلفه‌ها و عوامل هم‌پیوند، عمدتاً در چهارحوزهٔ مشخص قابل احصاء بود که عبارتند از: الف) حوزه‌های اجتماعی؛ ب) حوزه‌های اقتصادی؛ ج) حوزه‌های کالبدی فضایی؛ یعنی پهنه‌بندی محلهٔ کنونی سکونت و پراکنش فضایی–مکانی استقرار آن‌ها در سطح شهر زاهدان؛ د) خواستگاه اولیه یا «مبدأ اولیهٔ مهاجرت شهروندان» اعم از مهاجرت خود پاسخگویان، نسل قبلی و پیشینیان پاسخگویان که به آن‌ها پرداخته خواهدشد.

پرسش‌های شالوده‌ای پژوهش، در چهاردسته به‌شرح زیر بوده‌است:

الف) اول این‌که میزان «سرمایهٔ سرزمینی» شهروندان زاهدانی، به‌صورت کلی و همه‌جانبه چه‌قدر است؟

ب) دوم این‌که کدام عوامل اجتماعی (قومیت، سواد، بُعد خانوار، رضایت‌مندی از زندگی، قشربندی اجتماعی مبتنی بر خوداظهاری)، ظرفیت تبیین و توضیح میزان «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» را دارند؟

ج) عوامل اقتصادی (این‌جا منحصراً شغل پاسخگو) چه‌قدر توضیح‌دهندهٔ « سرمایهٔ سرزمینی شهروندان است؟

د) عوامل کالبدی فضایی (این‌جا منحصراً سطح‌بندی شش‌گانهٔ سلسله‌مراتبی محله‌های سکونت) تا چه‌حدّی با شاخص «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» دارای ارتباط معنی‌دار هستند؟

از آن‌جا که هر یک از این متغیرها به‌تنهایی و یا در ارتباط با یک‌دیگر، به کمک مدل‌های استنباط آماری ناپارامتریک مورد تحلیل و آزمون قرارگرفته‌اند؛ بسته به مورد، به‌مثابه یک فرضیه بیان و مورد آزمون و تفسیر واقع-شده‌اند.

پیشینهٔ پژوهش

پیشینهٔ پژوهشی تجربی

در ادبیات هم‌پیوند با موضوع پژوهش؛ یعنی «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان»[1] به مفهومی که شالوده و بنیان این پژوهش بود، منابع کافی نیست؛ ولی در حوزهٔ دلبستگی مکانی، سرمایهٔ اجتماعی و نیز حوزهٔ مهاجرت منابع در حد مناسب دردسترس بود که در حد ضرورت به آن پرداخته شده‌است. پژوهشی در ۳۱ استان کشور، نشان‌داد کاهش سرمایهٔ اجتماعی، یکی از عوامل کلیدی، زمینه‌ای و ساختاری مؤثر در افزایش تمایل به مهاجرت ایرانیان در سال-های اخیر بوده‌است (صادقی و همکاران، ۱۳۹۸: ۸۳). ابراهیم‌زاده و نیری معتقدند میانگین کلی شاخص‌های شهر خلاق، در زاهدان، پایین‌تر از متوسط و نامطلوب بوده‌است. شهبازی (۱۳۹۸) در پژوهشی در زاهدان، بر فقدان و ضعف عملکرد فضاهای شهری عمومی زاهدان و تبدیل آن‌ها به فضاهای شهری غیرپاسخگو، تأکید نموده و نشان‌داد تمامی شهروندان زاهدان، صرف‌نظر از هرگونه قشربندی، از عملکرد فضاهای شهری به گونهٔ معنی‌داری ناراضی بوده‌اند. نوبخت و رستمعلی‌زاده (۱۴۰۲) نشان‌دادند جوانانی که رضایت بالاتری از زندگی دارند، به‌نظر تمایل بیشتری برای مهاجرت‌کردن دارند این گروه از جوانان به‌دنبال تجربه‌کردن مکان‌هایی دیگر برای زندگی‌کردن هستند و این ممکن است به ویژگی‌های شخصیتی آن‌ها مرتبط باشد. بزرگ‌زاده و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی در میان اعضای بنیاد ملی نخبگان استان تهران، نشان‌دادند عمده‌ترین عوامل دافعهٔ مبدأ که توسط پاسخگویان در مورد گرایش و تمایل نخبگان به مهاجرت به خارج از کشور مطرح بوده‌است، عبارتند از: مشکلات اجتماعی در مبدأ، عدم حمایت از نخبگان، پایین‌بودن منزلت اجتماعی نخبگان، پیچیده‌بودن نظام اداری و بورکراتیک و انتصابات غیرشایسته‌سالار.

سن، با دلبستگی و هویت مکانی ارتباط مثبت، سطح تحصیلات با هویت مکانی ارتباط منفی و محل تولد با دلبستگی و هویت مکانی ارتباط منفی داشت. تحقیقی پیمایشی در ویلمونت، بریتیش کلمبیا (Dorco and Halseth, 2025)، نشان‌داد اثربخشی سرمایهٔ اجتماعی تا حد زیادی متأثر از دلبستگی مکانی است. پژوهشی براساس تجزیه‌وتحلیل تجربی سیاست‌ها و رویه‌ها در ۱۳ شهر اروپایی (Ozdemir, 2015)، همبستگی شهری را مجموعه‌ای از اختلافات، مصالحه‌ها، مذاکرات و اجماع بین بازیگران مختلف دانست. تحقیقی مقایسه‌ای (Zhang,

[1]. Citizens' Territorial Capital

(2024: میان محدوده‌های قومی و سفیدپوستان، بر نقش خدمات عمومی پایه، کاهش نابرابری‌های درآمدی و تقویت عدالت اجتماعی در یک چارچوب دولتی خدمات‌محور تأکیدنمود.
مطالعهٔ جداسازی شهری چندبُعدی در ژائو پسوآ، برزیل (Donegan & Tavares, 2024) در مورد نابرابری‌های شهری و سیاست‌های برنامه‌ریزی شهری آشکارنمود دسترسی به فضاهای سبز و تفریحی می‌تواند به رفاه و اختلاط اجتماعی کمک کند. بررسی تفکیک مسکونی براساس ملیت‌ها، رویکردی جهانی و چندسطحی به بارسلونا و مادرید (2008-2018) نشان‌داد (Martori & Madariaga.2023)، الگوهای جداسازی برای قاره‌ها با سطوح درآمد کشورهای مبدأ یکسان نیست. مطالعه‌ای با هدف، هدایت ترجیحات، رفتارها و اقدامات مردم به‌سمت جوامع شهری پایدار در اسلام‌آباد پاکستان انجام‌شد (Rehman, etal, 2024) و نتیجه‌گرفت کمپین‌های رسانه‌ای آگاهی‌بخش باید به‌عنوان یک عنصر اصلی در سیاست‌گذاری مدنظر باشد. مطالعهٔ ادراک کارگران خلاق از مکان در ادمونتون کانادا (Thomas, 2023:) نشان‌داد سیاست برنامه‌ریزی باید به جایگاه‌های ویژهٔ یک مکان و ادراک ساکنان و گروه‌های اجتماعی-اقتصادی توجه‌کند.
موضوع مکان و آوارگی در میان جوامع کم‌درآمد شانگهای و کاراکاس، مطالعه شده (Vigiola & Morais, 2025) و بر اهمیت فضاهای عمومی و نیز محلهٔ سکونت و پیامدهای منفی الزام و اجبار به ترک و آوارگی تأکید گردیده‌است. نقش کیفیت محله در پیش‌بینی دلبستگی مکانی در نظرسنجی ملی ایتالیا بر روی نمونهٔ ۸۷۷۶ نفره نشان‌داد (Bottini, 2023:) ؛ با توجه به سطح‌بندی سه‌گانه شامل: سطح کلان (منطقهٔ جغرافیایی و اندازهٔ منطقهٔ شهری شهرداری)، سطح میانه (مرتبط با محلهٔ محل سکونت) و سطح خُرد (ویژگی‌های فردی). پیش‌بینی‌کننده‌های متعلق به سطح میانه (رضایت از محله، امنیت شهری ادراک‌شده، رضایت از مسکن) اهمیت معنی‌داری داشته‌است. بررسی دلبستگی‌های مکانی مهاجران مسن‌تر در آئوتئارو، نیوزلند (Sieng & SzabóA , 2023:) نشان‌داد دلبستگی افراد به مکان‌های پویا در طول زندگی متغیّر است؛ اما علی‌رغم ایجاد وابستگی مکانی قوی (برای رفع نیازهای عملکردی)، همه نتوانستند هویت مکانی خود را توسعه‌دهند.

مبانی نظری

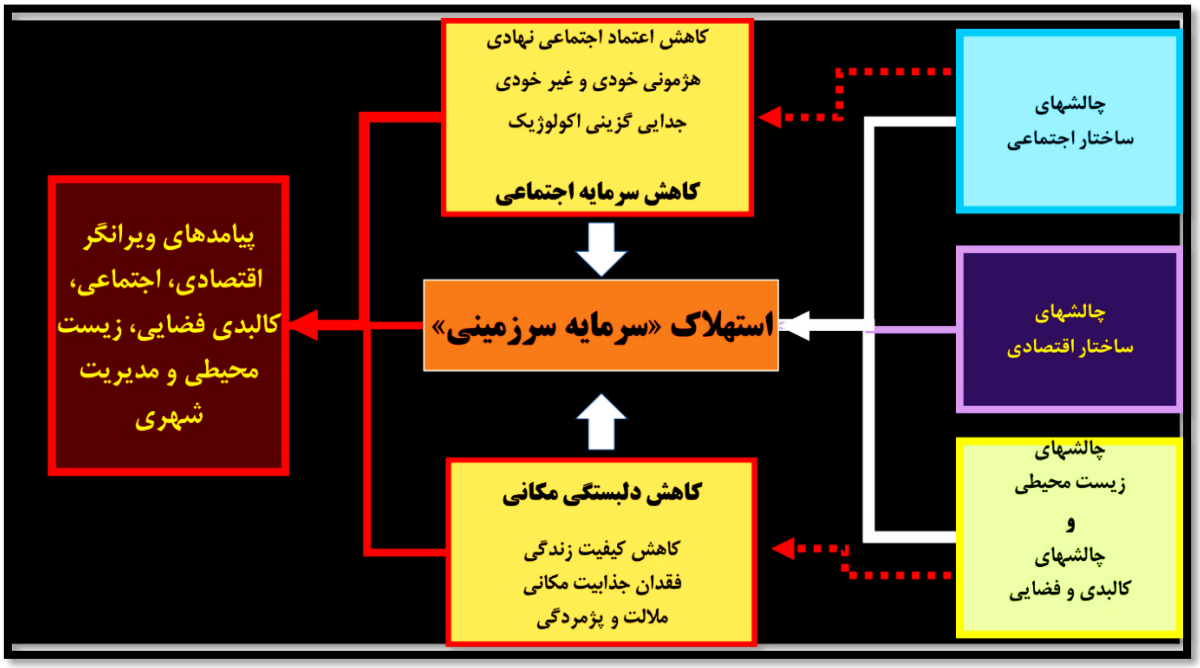
سرمایهٔ سرزمینی[1]شاخصی است که میزان دلبستگی به یک قلمرو شهری یا منطقه‌ای و همچنین میزان اعتماد اجتماعی شهروندان به دیگر شهروندان و نیز مسئولین و دست‌اندرکاران را می‌سنجد. نماگر و خروجی سرمایهٔ سرزمینی، میزان انگیزهٔ شهروندان برای ماندن یا رفتن از قلمرو مورد نظر است. بدیهی است، فقدان سرمایهٔ سرزمینی و کاستی معنی‌دار این شاخص، قطعاً پیامدهای ناگواری بر وضعیت شهر یا منطقهٔ موردنظر خواهد داشت. رصدخانهٔ اروپایی نوآوری و توسعهٔ روستایی برنامه (European LEADER) در سال ۱۹۹۹ برای اولین‌بار این مفهوم را به‌عنوان «سرمایهٔ سرزمینی» در زمینهٔ سیاست منطقه‌ای معرّفی‌کرد (Nardone et al., 2010). جذابیت سرزمینی، همان توانایی یک سرزمین در جذب و حفظ سرمایهٔ انسانی، دسترسی به منابع یا دارایی‌های فکری یا فیزیکی است.(Camagni, 2019; Tóth, 2015) «سرمایهٔ سرزمینی»، باورها و نیّات رفتاری افراد (یعنی رفتن یا ماندن در یک منطقه ...) و جذابیت سرزمینی را اندازه‌گیری می‌کند (Dufeu, 2024) و مبتنی بر منابع سرزمینی، دلبستگی مکانی، ادراک توانایی ماندن و ادامهٔ زندگی در یک منطقه، یا رفتن و ترک‌کردن است (منظور قصد و نیت

[1] Territorial Capital

برای ماندن یا رفتن است و نه رفتار واقعی). این مفهوم، در تقاطع روان‌شناسی محیطی و جغرافیا قراردارد (Perényi, et al. 2023). پژوهش‌های گذشته، به نقش جذابیت سرزمین‌ها در جابه‌جایی‌های انسان‌ها پرداخته‌اند (Oliveira et al., 2010; Servillo et al., 2012)، این مفهوم توسط (OECD, 2001) در گزارشی با تأکید بر منحصربه‌فردبودن هر منطقه از نظر دارایی‌ها، منابع و محدودیت‌ها رواج‌یافت. اکنون این مفهوم، بر اهمیت انواع مختلف دارایی‌های ملموس و ناملموس مانند سرمایهٔ انسانی (Brasili et al., 2012; Capello et al., 2009) ، سرمایهٔ اجتماعی و فرهنگی (Dąbrowska and Szlachta, 2017; Malecki, 2012; Nardone et al., 2010) و سرمایهٔ طبیعی (Camagni, 2019; Dąbrowska and Szlachta, 2017; Zasada et al., 2015; Zhang et al., 2018) تأکید دارد. Camagni and Capello (2013: 1387) معتقد بودند، مفهوم «سرمایهٔ سرزمینی»، مجموعه‌ای از دارایی‌ها و پتانسیل رقابتی یک قلمرو را تشکیل‌می‌دهد و مستقیماً به «جذابیت سرزمینی» مرتبط است؛ همچنین، شالودهٔ آن شش‌بُعد است: سرمایهٔ زیست‌محیطی، سرمایهٔ انسانی و مصنوع، سرمایهٔ اقتصادی و مالی، سرمایهٔ اجتماعی (آموزش، تنوع، شبکه‌های اجتماعی، جنبه‌های جنسیتی و قومیتی، مدارا، جرائم و غیره)، سرمایهٔ نهادی (دموکراسی، کارایی سیستم، جو مالی، فرآیندهای مشارکتی، دسترسی و غیره) و نهایتاً سرمایهٔ فرهنگی و آموزش عالی (Dufeu, 2024,).

«سرمایهٔ سرزمینی» در زمره مفاهیمی است که کاربرد رو به گسترشی داشته و در حوزه‌های آکادمیک متعددی استفاده‌شده و می‌شود؛ از جمله در پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای (Sarabia et al., 2021; Tóth, 2024)، حوزهٔ مطالعات شهری UTC (Urban territorial capital) که موضوع پژوهش کنونی نیز هست. این مفهوم البته به‌صورت خاص از سال‌های حدود ۲۰۰۰ به بعد با کاربردهای حوزه‌های مختلف مدیریت (Castán Broto et al., 2019; Stefani et al, 2022; Perényi, 2023,)، سیاست‌گذاری توسعه (Wolfram, 2016)، نوآوری در حوزه‌های اجتماعی (Dias & Partidário, 2019)، تاب‌آوری شهرها (Wolfram et al., 2019)، برنامه‌ریزی کالبدی و فضایی (Waterhout, 2011) و توسعه و برنامه‌ریزی شهری (Ziervogel et al., 2016)، بازسازی و نوسازی شهری (Wolfram, 2019)، بهینه‌سازی چارچوب‌های حکمرانی شهری، برنامه‌ریزی (Borgström,; Castán Broto et al., 2019; Nordström & Wales, 2019; Ziervogel, 2019)، همچنین استفاده از آزمایشگاه‌های زندگی شهری (Dvarionienė et al., 2023). رقابت منطقه‌ای (Camagni, 2008, revised in 2019)، همزیستی، تعامل و هم‌افزایی بین عوامل سرمایه‌ای «سخت» و «نرم» رشد و توسعهٔ مکان‌ها (Capello, 2011)، مطرح‌شد. سرمایهٔ سرزمینی، یک حوزهٔ تحقیقاتی شناخته‌شده در مطالعات منطقه‌ای است. یکی از مدل‌هایی که اغلب به آن استناد می‌شود و توسط کامانیِ پیشگام (Camagni 2008) توسعه داده شده‌است. وی عناصر مختلف سرمایه را در یک مدل واحد گروه‌بندی کرد (Perényi, 2023). دلبستگی به مکان یکی از ویژگی‌های بارز زندگی در بسیاری از جوامع فقیر، قومی و مهاجر است. توسعهٔ حس هویت مکانی، جزء مهمی از تجربیات دلبستگی در چنین مناطق محلی است (2000) Fried.

شهروندان دارای تعهد و التزام به یک مکان، احتمالاً فعالانه‌تر همکاری‌می‌کنند (Lewicka, 2011:). در عصر مدرن، نسبت به ۵۰ یا ۶۰ سال پیش تحولات زیادی رخ‌داده‌است. گسترش جابه‌جایی‌ها، جهانی‌شدن، همسان‌شدن نسبی مکان‌ها و کاهش ویژگی‌های فرهنگی مکان‌ها (Augé, 1995, Beatley, 2004) مخصوصاً اگر تعریفی مشابه کارهای کلاسیک و تاریخچهٔ آن‌ها مدنظر باشد (Lewicka, 2010: 213-14). مدل مفهومی تحقیق در شکل ۱ ارائه‌شده‌است.

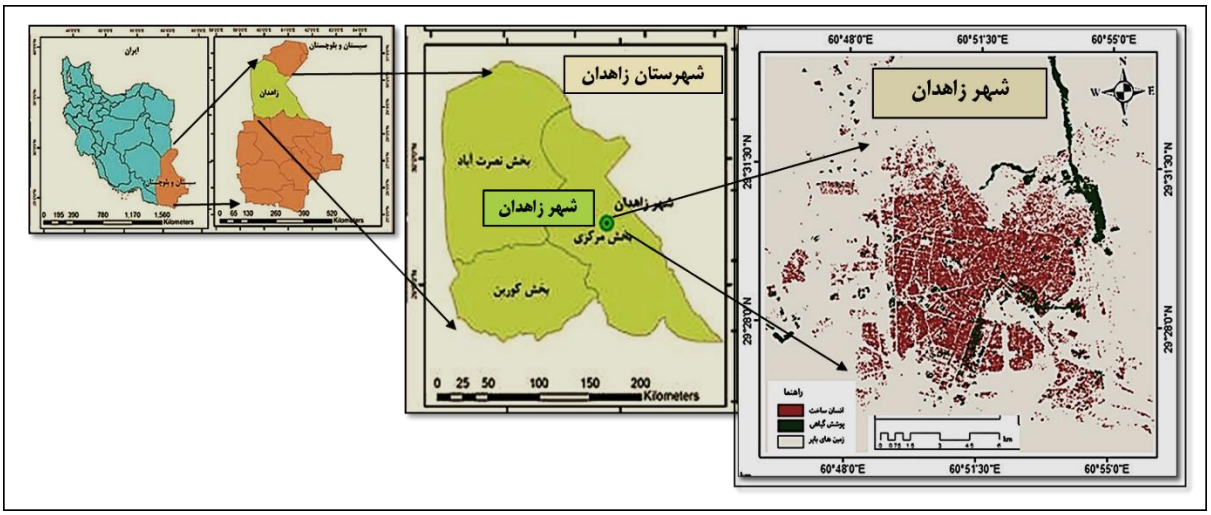
شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق، برگرفته از مبانی نظری، پیشینه و یافته‌های تحقیق و به‌صورت خاص مطالعات اکتشافی محقق
(منبع: نگارنده، ۱۴۰۴)

روش تحقیق

این تحقیق، به‌جهت هدف، کاربردی و از نظر روش، از نوع توصیفی و تحلیلی هست. روش گردآوری داده‌ها، پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامهٔ بستهٔ محقق‌ساخته و مصاحبه‌های موردی نیمه‌ساختاریافته بوده‌است. جامعهٔ هدف تحقیق، شهر زاهدان (جمعیت ۱۸ ساله و بالاتر) و روش آمارگیری، روش نمونه‌برداری دومرحله‌ای بوده‌است. به این ترتیب که در مرحلهٔ اول نمونه‌برداری، برای پوشش بهتر جامعهٔ هدف، «به‌صورت قضاوتی» ۴۵ محدودهٔ مطالعاتی انتخاب‌شد؛ سپس این ۴۵ محدوده، برمبنای جایگاه اقتصادی، اجتماعی و کالبدی فضایی، به شش‌محددهٔ مطالعاتی نسبتاً همگن تقسیم، تفکیک و سطح‌بندی گردید. برای پهنه‌بندی و سطح‌بندی این شش-محدوده، از سه روش مکمل، بهره‌گیری‌شد. ابتدا برمبنای «قیمت منطقه‌ای مندرج در دفترچه کمیسیون قیمت‌گذاری املاک و مستقلات» شامل ادارهٔ ثبت اسناد، شهرداری و .... این شش‌محدوده سطح‌بندی‌گردید؛ سپس برمبنای مصاحبهٔ موردی (با متخصصین دانشگاهی و خبرگان محلی (شاغل در آژانس‌های املاک) این پهنه‌بندی سلسله‌مراتبی تدقیق‌گردید. در مرحلهٔ سوم، پس از آماده‌شدن فایل SPSS، ازطریق تحلیل داده‌های اقتصادی، اجتماعی و فضایی، این سطح‌بندی شش‌گانه نهایی شد. حاصل‌کار نشان‌داد سطح‌بندی محقق، با توجه به شاخص-های اجتماعی و اقتصادی عینی، بیش از ۷۰ درصد هم‌پوشانی و سازگاری دارد. ضمناً شاخص آلفای کرونباخ دربرگیرنده ۲۵ متغیر، مبتنی بر طیف لیکرت معادل ۹۳۵ /۰ به‌دست‌آمد.

در مرحلهٔ دوم، نمونه‌برداری در هر یک از شش‌محدودهٔ سطح‌بندی‌شده، به‌صورت تصادفی ساده مبادرت به نمونه‌برداری گردید. حجم نمونه، شامل ۲۹۳ واحد آماری از شهروندان برای پاسخ به پرسش‌نامه (با رسیدن به حد اشباع) و ۳۸ واحد آماری از مطلعین و متخصصین صاحب‌نظر برای شرکت در مصاحبهٔ نیمه‌ساختاریافته بود. اولویت این بود که محدودهٔ مورد مطالعه (شهر زاهدان) به‌گونه‌ای تحت‌پوشش آماری قرارگیرد که ظرفیت نمایندگی کل

محدودهٔ شهر و قابلیت تعمیم نتایج پژوهش فراهم‌گردد. البته به روال معمول، مرزهای رسمی محله‌بندی طرح جامع و تفصیلی شهر مدنظر نبود؛ بلکه تلاش‌گردید در راستای اهداف و شاخص‌های تحقیق، محدوده‌های همگن اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و فضایی شناسایی و مرزهای نسبی اعتباری مبنا قرارگیرد. برای تحلیل داده‌ها و بهره‌گیری از مدل‌های استنباط آماری، از آزمون «نرمالیتی توزیع داده‌ها»، با مدل «کولموگروف اسمیرنوف» و «شاپیرو ویلک» استفاده‌شد (برای کاهش حجم مقاله، جدول آورده نشد). با عنایت به نرمال‌نبودن توزیع داده‌ها، ضرورتاً از مدل‌های استنباط آماری ناپارامتریک Sign Test، Kendall's tau-b، Kruskal-Wallis H، Chi-Square، Somers' d، Lambda، Spearman's rho بهره‌گیری‌شد.

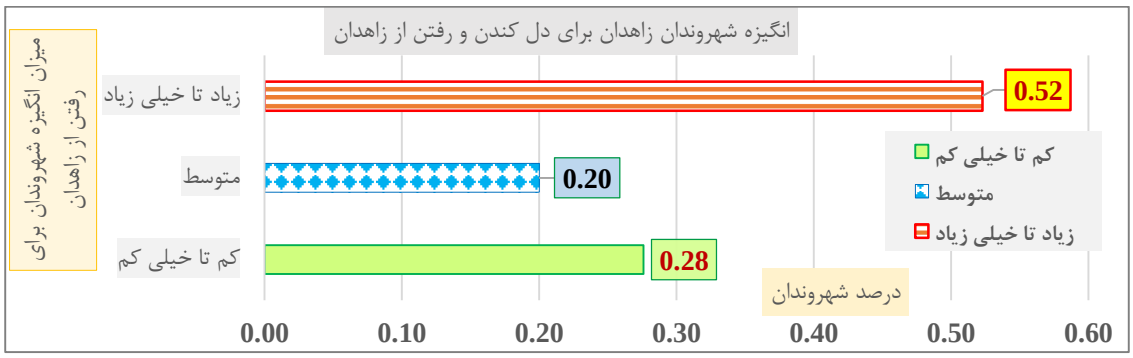
شکل ۲: نقشه شماتیک شهر زاهدان برگرفته از: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، طرح جامع شهر زاهدان و سایت گوگل
(ترسیم: نگارنده، ۱۴۰۴)

یافته‌ها

شاخص «سرمایهٔ سرزمینی» در میان شهروندان زاهدان

تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد ۵۲ درصد شهروندان، در حد زیاد تا خیلی‌زیاد، فاقد شاخص «سرمایهٔ سرزمینی» بودند؛ درحالی‌که ۲۸ درصد هم انگیزهٔ کم تا خیلی‌کم برای دل‌کندن و رفتن از زاهدان داشته‌اند (شکل۳). این نتایج، با مدل استنباط آماری ناپارامتریک «آزمون نشانه» (ساین تست[1]) آزمون‌گردید (جدول۱). خروجی مدل ناپارامتریک فوق به‌روشنی حکایت از معنی‌داری نتایج با سطح خطای ۰/۰۰۰ دارد. سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ مورد تأیید قرارگرفت. به این اعتبار، فرضیهٔ اول تحقیق؛ یعنی بالابودن انگیزهٔ شهروندان برای رفتن از زاهدان تأییدگردید.

[1] Sign test

شکل ۳ : تحلیل گرافیکی میزان «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان»

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

جدول ۱ : آزمون نتایج میزان شاخص «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» با مدل استنباط آماری Sign Test

			a. Sign Test آمارهای آزمون ساین [a]	
			میانگین * انگیزهٔ شهروندان برای دل‌کندن و رفتن و از زاهدان	
			Z	-5.480
			معنی‌داری تقریبی(2-tailed)	0.000
تعداد	فراوانی‌ها			
۱۶۴	Negative Differences[a]	میانگین * انگیزهٔ شهروندان برای رفتن از زاهدان		
۷۶	Positive Differences[b]			
۵۳	Ties[c]			
۲۹۳	جمع			
a. میانگین میزان انگیزهٔ شهروندان برای رفتن از زاهدان<				
b. میانگین میزان انگیزهٔ شهروندان برای رفتن از زاهدان >				
c. میانگین میزان انگیزهٔ شهروندان برای رفتن از زاهدان=				

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

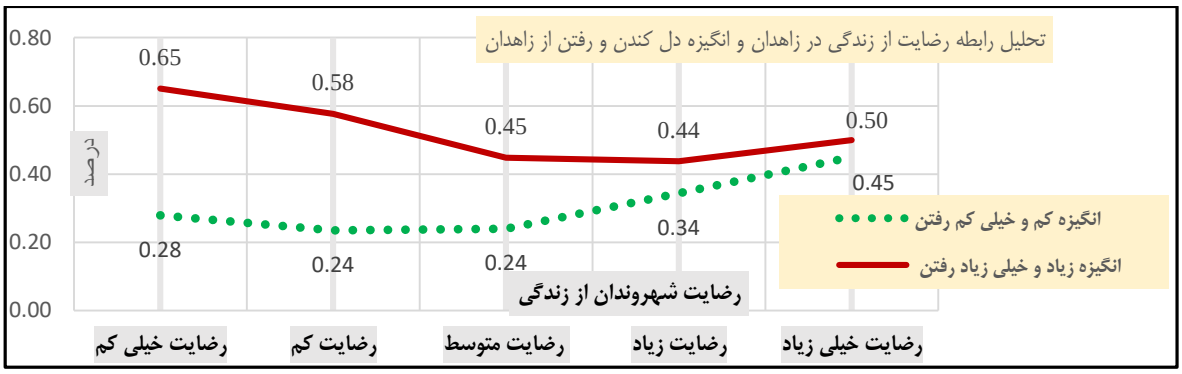
تبیین «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» با شاخص رضایت از زندگی

تحلیل رابطهٔ «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» با کیفیت زندگی در شهر زاهدان، آشکارنمود حدود ۶۵ درصد شهروندانی که رضایتشان از زندگی در زاهدان کم تا خیلی‌کم بود، دارای انگیزهٔ زیاد تا خیلی‌زیاد برای رفتن از زاهدان بودند (شکل۴). نتایج (جدول۲) به‌وسیلهٔ مدل استنباط آماری ناپارامتریک کندال تائو بی (Kendall's tau-b) نشان‌داد این دو متغیر بیش از ۴۹ درصد، همبستگی منفی و معکوس دارند؛ به این اعتبار که ۵۰درصد از «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» با میزان رضایت‌شان از کیفیت زندگی قابل توضیح وتبیین است. این نتایج در سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ تأییدشد (جدول ۳).

جدول ۲ : تبیین شاخص «سرمایهٔ سرزمینی شهروندانی» با شاخص رضایت از زندگی

		میزان شاخص« سرمایهٔ سرزمینی شهروندان»		
		زیاد تا خیلی‌زیاد	بی‌نظر یا متوسط	کم تا خیلی‌کم
رضایت شهروندان از کیفیت زندگی در شهر زاهدان	رضایت خیلی‌کم	۰/۲۸	۰/۰۷	۰/۶۵
	رضایت کم	۰/۲۴	۰/۱۹	۰/۵۸
	رضایت متوسط	۰/۲۴	۰/۳۱	۰/۴۵
	رضایت زیاد	۰/۳۴	۰/۲۲	۰/۴۴
	رضایت خیلی‌زیاد	۰/۴۵	۰/۰۵	۰/۵۰
	جمع	۰/۲۸	۰/۲۰	۰/۵۲

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

شکل۴: تحلیل گرافیکی رابطهٔ متغیّر رضایت از زندگی و متغیر دل‌کندن و رفتن از زاهدان

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

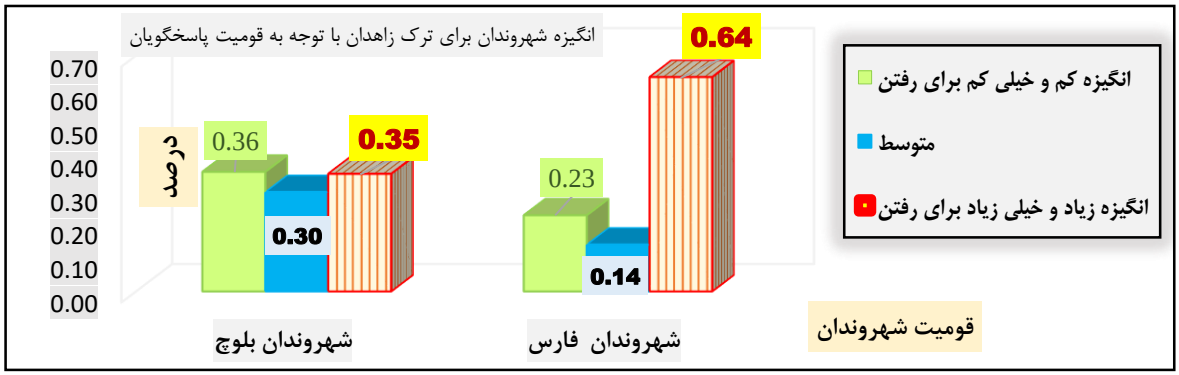
جدول ۳: آزمون سطح معنی‌داری همبستگی رابطهٔ متغیّر سرمایهٔ اجتماعی و متغیّر رضایت از زندگی در شهر زاهدان

Approximate Significance سطح معنی‌داری تقریبی	Approximate T[b]	Asymptotic Standard Error[a]	تعداد	Ordinal by Ordinal
۰/۰۰۰	۱۲/۶۶۸	۰/۰۳۸	۰/۴۹۱	Kendall's tau-b
			۲۹۳	N of Valid Cases

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

تبیین «سرمایهٔ سرزمینی» شهروندان با توجه به عنصر قومیت

نتایج تحلیل «سرمایهٔ سرزمینی» شهروندان آشکارنمود اگرچه ۵۲ درصد کل شهروندان دارای انگیزهٔ بالایی برای دل‌کندن و رفتن از شهر زاهدان بودند، اما این شاخص در میان اقشار و اقوام مختلف شهر زاهدان، خیلی ناهمگن است؛ به این اعتبار که ۶۴ درصد شهروندان فارس در مقابل ۳۵درصد شهروندان بلوچ دارای انگیزهٔ زیاد تا خیلی‌زیاد بودند (شکل ۵). این نتایج با مدل استنباط آماری ناپارامتریک ویلکاکسون (تک گروهی)، آزمون (جدول۴) و با سطح خطای ۰/۰۰۰ درصد تأییدگردید؛ ولی انگیزهٔ 53 درصد شهروندان بلوچ برای دل‌کندن و رفتن در حد زیاد تا خیلی‌زیاد و فقط ۳۶ درصد، انگیز، کم تا خیلی‌کم داشتند.

شکل ۵: تحلیل گرافیکی رابطهٔ انگیزهٔ شهروندان برای ترک شهر زاهدان با توجه به قومیت‌شان

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

نتایج تحلیل نشان‌داد متغیّر نوع اشتغال همسر پاسخ‌گویان و میزان تحصیلات همسر پاسخ‌گویان فاقد ارتباط معنی‌دار با سرمایهٔ سرزمینی شهروندان بود.

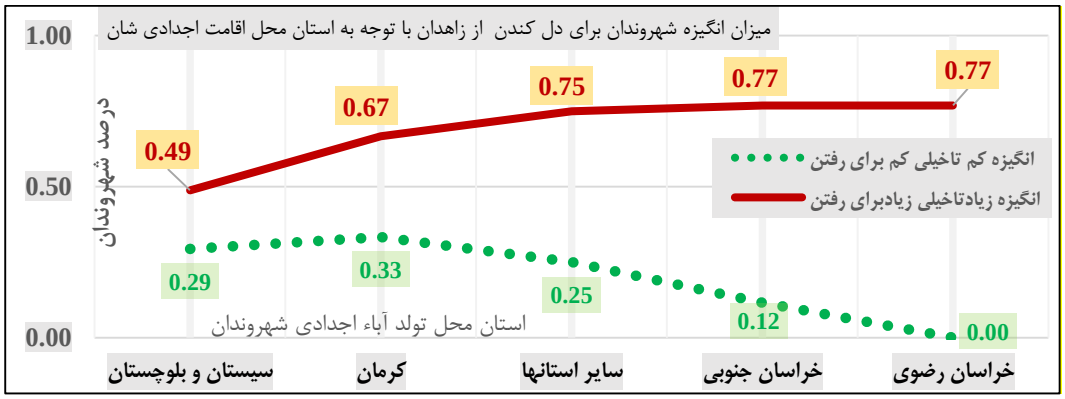
جدول ۴: رابطهٔ قومیت شهروندان و انگیزه‌شان برای دل‌کندن و رفتن از زاهدان با آزمون کروسکال والیس

Kruskal-Wallis H مدل استنباط آماری ناپارمتریک	۲۶/۱۹۸
درجه آزادی	۱
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰
: متغیر گروه‌بندی: قومیت (تلفیق دوگروهی) b. Grouping Variable:	

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

تبیین «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» با توجه به استان اولیهٔ اقامت خود یا نسل پیشین

نتایج تحلیل گرافیکی داده‌ها روشن نمود «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» به‌گونهٔ بسیار معنی‌داری تابع استان قبلی اقامت خودشان یا اجدادی‌شان بوده‌است؛ به این اعتبار که انگیزهٔ شهروندان برای دل‌کندن و رفتن از زاهدان، برای شهروندان اصالتاً بومی استان، معادل ۴۹ درصد و برای شهروندانی که اصالتاً اهل استان‌های کرمان، استان‌های فاقد مرز مشترک، استان خراسان‌جنوبی و خراسان‌رضوی، به‌ترتیب برابر با ۶۷ درصد، ۷۵ درصد، ۷۷ درصد و ۷۷ درصد بوده‌است (شکل ۶). نکتهٔ حائزاهمیت این‌که حدود ۵۰ درصد ساکنان بومی استان نیز انگیزهٔ زیاد تا خیلی‌زیاد برای رفتن از زاهدان داشتند. برای آزمون سطح معنی‌داری این نتایج، از «مدل استنباط آماری ناپارامتریک کای‌دو» استفاده‌شد و در سطح خطای ۰/۰۰۰ مورد تأیید قرار رفت (جدول ۵).

شکل ۶: تحلیل گرافیکی رابطهٔ انگیزهٔ شهروندان برای ترک شهر زاهدان با توجه به استان اولیه و اجدادی‌شان

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

جدول ۵: آزمون رابطهٔ متغیّر شهرستان آبا و اجدادی شهروندان و انگیزهٔ آن‌ها برای دل‌کندن و رفتن از زاهدان

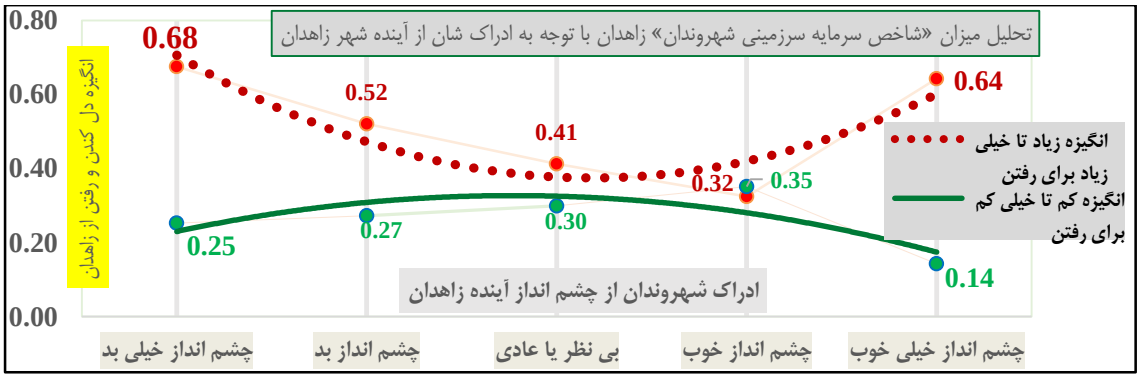
آمارهای آزمون کای‌دو	انگیزهٔ شهروندان برای دل‌کندن و رفتن از زاهدان
Chi-Square – آزمون استنباط آماری کای‌دو	۴۸/۹۷۴[a]
درجه آزادی	۴
Asymp. Sig. سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰
a. 0 cells (0.0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 76.0.	

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

ادراک شهروندان از «چشم‌انداز آیندهٔ زاهدان» و بازتاب آن بر «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان»

تحلیل گرافیکی نشان‌داد ۶۸ درصد شهروندانی که ادراک نامطلوبی از سیمای عمومی آیندهٔ زاهدان دارند، در حد زیاد تا خیلی‌زیاد فاقد «سرمایهٔ سرزمینی » هستند. این شاخص، با روند کاهشی به ۳۲ درصد برای شهروندانی که ادراک مطلوبی از سیمای عمومی آیندهٔ شهر زاهدان دارند می‌رسد (شکل ۷). نتیجهٔ شگفتی‌ساز پژوهش این بود که برخلاف انتظار پژوهشگر و برخلاف فرضیهٔ تحقیق که گمان‌می‌شد رابطهٔ «شاخص سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» و «شاخص ادارک شهروندان از مطلوبیت سیمای عمومی آیندهٔ زاهدان» خطی و مستقیم است، آشکارگردید ۶۴ درصد شهروندانی که چشم‌انداز آتی زاهدان را خیلی‌مطلوب ارزیابی‌کرده‌بودند هم، انگیزهٔ خیلی‌بالایی برای ترک شهر زاهدان داشتند(شکل۵).

برای تبیین این نتایج پارادوکسیکال، مبادرت به مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته (گاهی مصاحبه عمیق[1]) با شهروندان، متخصصان دانشگاهی و خبرگان محلی گردید. نتایج نشان‌داد شهروندانی که ادراک مطلوبی از سیمای عمومی آیندهٔ زاهدان داشتند؛ ولی فاقد «سرمایهٔ سرزمینی» بودند چهار ویژگی داشتند: الف) ساکنین محله‌های حاشیه‌ای و توسعه‌های غیررسمی شمال و شمال‌شرق و شمال‌غرب شهر بودند؛ ب) سطح سواد و تحصیلات پایینی داشتند؛ ج) از جهت ساختار اشتغال و درآمد عمدتاً دارای مشاغل سطح پایین، نرخ بیکاری بالا یا روزهای بیکاری بالا، دستمزد کم، کارهای سخت‌تر فیزیکی و یدی و عمدتاً غیررسمی بودند؛ د) به‌دلیل ویژگی‌های قومی و فرهنگی (شهروندان بلوچ و بعضاً افغانستانی)، اظهار رضایت از وضعیت موجود و آیندهٔ زاهدان را در واقع نوعی قدرشناسی تکلیف‌گرایانه از شورای شهر زاهدان و مدیریت شهری (به‌دلیل پیوندهای قومی و فرهنگی) تلقی‌می‌نمایند. شهروندان مزبور، تحت‌تأثیر دشواری شرایط زندگی‌شان (فقر و ناداری، بدفرجامی اشتغال، امید به اندکی گشایش در زندگی) فاقد عنصر «سرمایهٔ سرزمینی» بودند. نتایج با مدل استنباط آماری ناپارامتریک کروسکال والیس، آزمون و با خطای ۰/۰۰۰ تأییدگردید (جدول ۶).

شکل ۷ . تحلیل گرافیکی رابطهٔ انگیزهٔ شهروندان برای ترک زاهدان با توجه به ادراک‌شان از چشم‌انداز آتی زاهدان

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

[1] Deep interview

جدول ۶. آزمون رابطهٔ متغیّر ادراک شهروندان از چشم‌انداز آتی زاهدان و انگیزهٔ آن‌ها برای دل‌کندن و رفتن از زاهدان

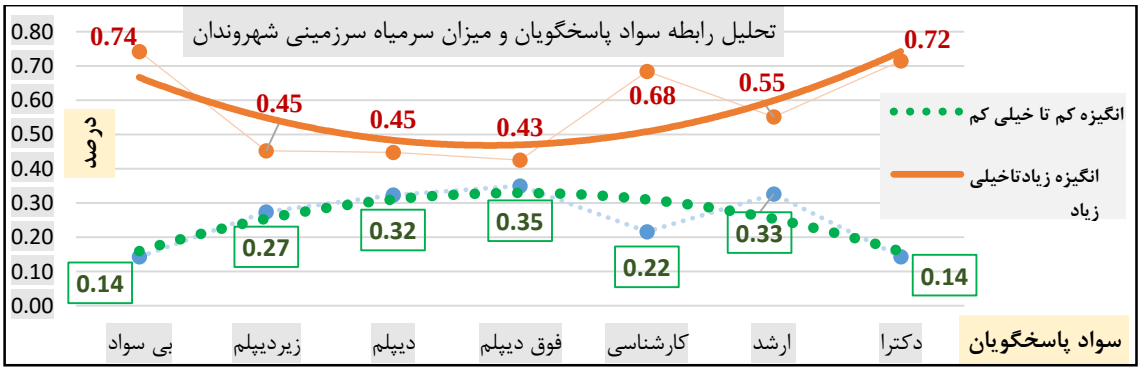
ادراک شهروندان از چشم‌انداز آتی زاهدان	آمارهای آزمون کروسکال والیس
20.799	Kruskal-Wallis H
4	درجه آزادی
.000	Asymp. Sig. – سطح معنی‌داری
b. Grouping Variable: متغیّر گروه‌بندی: ادراک شهروندان از چشم‌انداز آتی زاهدان	

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

تبیین «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» با شاخص‌های اجتماعی

اصولاً شاخص‌های اجتماعی، پرشمار و گوناگون هستند؛ ولی در پژوهش‌های کالبدی فضایی، پرداختن به همهٔ آن‌ها نه ضرورت دارد و نه ممکن است؛ اما چند شاخص اجتماعی کلیدی پاسخ‌گویان مانند: «سواد و تحصیلات»، «بُعد خانوار» و مشارکت اجتماعی، در «مدیریت شهری» تحلیل‌می‌شود.

الف) شاخص سواد و تحصیلات پاسخ‌گویان: تحلیل نتایج نشانگر رابطهٔ غیرخطی میان «سواد و تحصیلات پاسخ-گویان» و «سرمایهٔ سرزمینی پاسخ‌گویان» بود. البته باید اذعان‌داشت نتایج حاصله از تحلیل داده‌ها، اصلاً قابل انتظار نبود؛ چرا که گمان‌می‌شد رابطهٔ «شاخص سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» با «شاخص سواد و تحصیلات شهروندان»، رابطه‌ای خطی و معکوس است؛ به این ترتیب که هر چه سواد شهروندان بالاتر باشد اولویت و انگیزه‌شان به رفتن از زاهدان بیشتر خواهدبود؛ اما باز هم به‌گونه‌ای پارادوکسیکال آشکارگردید ۷۴ درصد شهروندان بی‌سواد و ۷۲ درصدی شهروندان دارای مدرک تحصیلی دکتری، تقریباً فاقد «سرمایهٔ سرزمینی» بودند؛ درحالی‌که این شاخص برای پاسخ‌گویان با تحصیلات کمتر از دیپلم، دیپلم، کاردانی، کارشناسی و کارشناسی‌ارشد، به‌ترتیب برابر با ۴۵ درصد، ۴۵ درصد، ۴۳ درصد، ۶۸ درصد و ۵۳ درصد بود (شکل ۸). همان‌گونه که ملاحظه‌می‌شود منحنی ترندلاین و اعداد مربوطه در بخش میانی نزدیک به‌هم و نسبتاً همسان و فاقد تفاوت معنی‌دار می‌باشد. این نتایج با مدل استنباط آماری ناپارامتریک سامرز دی (Somers' d) آزمون و در سطح معنی‌داری ۰/۲۰رد شد (جدول ۷). هم-خوانی نسبی انگیزه‌های اقشار دارای مدرک تحصیلی بالا از یک‌سو و اقشار فاقد سواد از نظر «شاخص سرمایهٔ سرزمینی شهروندان»، پارادوکسیکال و ناهمگون است. گروه اول به‌دلیل استانداردهای بالای زندگی و یا انتظارات بالاتر و گروه دوم به‌دلیل شرایط سخت و کیفیت زندگی خیلی‌پایین و نداشتن هیچ امیدی برای ماندن، پا به رکاب دل‌کندن و رفتن از زاهدان بودند. این برداشت، مبتنی بر مصاحبه‌های موردی با شهروندان می‌باشد.

شکل ۸ : تحلیل گرافیکی رابطهٔ انگیزهٔ شهروندان برای ترک شهر زاهدان با توجه به سواد و تحصیلات پاسخ‌گویان

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

جدول ۷: آزمون رابطهٔ متغیّر سواد شهروندان و انگیزه برای ترک زاهدان با مدل استنباط آماری ناپارامتیک Somers' d

سنجه‌های جهت‌دار- مدل استنباط آماری سامرز دی Somers' d - Ordinal by Ordinal	Somers' d	خطاهای استاندارد مجانبی	Approximate T[b]	سطح معنی‌داری تقریبی
متقارن Symmetric	۰/۰۴۹	۰/۰۳۸	۱/۲۸۷	۰/۱۹۸
متغیّر وابسته، انگیزهٔ شهروندان برای دل‌کندن و رفتن	۰/۰۴۸	۰/۰۳۷	۱/۲۸۷	۰/۱۹۸
a. Not assuming the null hypothesis. - فرضیه صفر تأیید نشد				

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

ب) شاخص بُعد خانوار: نتایج نشان‌داد به میزانی که خانواده‌ها دارای فرزند بیشتری بودند، سرمایهٔ سرزمینی بیشتر و تعلق خاطر بیشتری داشته‌اند. به این اعتبار، اگرچه در حد پایین، ولی مثبت و مستقیم بود. تحلیل با مدل استنباط آماری ناپارمتریک «اسپیرمن‌رو»[1] این همبستگی را نسبتاً ضعیف و با سطح معنی‌داری نسبتاً ضعیف (در حد مرزی)؛ یعنی ۰/۰۴ و مدل استباط آماری کندال‌تائو Ƀ با سطح معنی‌داری 0/027 (و سطح معنی‌داری پایین) تأییدنمود (جدول ۸).

جدول ۸: آزمون رابطهٔ متغیّر بُعد خانوار و «شاخص سرمایهٔ سرزمینی» با مدل استنباط آماری ناپارامتریک Somers' d

Symmetric Measures		مقدار	Asymptotic Standard Error[a]	Approximate T[b]	Approximate Significance
رتبه ای با رتبه‌ای	Kendall's tau-b	-۰/۰۹۵	۰/۰۴۳	۰۲/۲۰۷	۰/۰۲۷
	Kendall's tau-c	-۰/۰۸۷	۰/۰۴۰	۰/۲۰۷	۰/۰۲۷
N of Valid Cases		۲۴۹			
a. Not assuming the null hypothesis.					
b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.					

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

رابطهٔ متغیّر سن پاسخ‌گویان و مصاحبه‌شوندگان با سرمایهٔ سرزمینی آن‌ها در زاهدان، علی‌رغم این‌که انتظارمی‌رفت سن‌بالاتر، دلبستگی بیشتر و از پی آن سرمایهٔ سرزمینی بیشتری را سبب شده‌باشد، بر پایهٔ نتایج مدل‌های استنباط آماری ناپارامتریک «Kendall's tau_b[2] » و «Spearman's rho» فاقد ارتباط معنی‌دار بود.

بازتاب شاخص‌های اقتصادی بر شاخص «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان»

در آغاز باید یادآوری‌شود دستیابی به اطلاعات اقتصادی شهروندان به‌دلایل بدیهی و روشن، بسیار دشوار یا ناممکن است؛ اما پرسش‌های کنترلی و غیرمستقیم (شغل، مدرک تحصیلی، نوع و مدل ماشین، محلهٔ سکونت، نوع مالکیت مسکن و ...) تقریباً ممکن است. ضمناً زاهدان با پدیده‌هایی چون برخی مشاغل غیررسمی و درآمدهای پنهان، بعضاً سکونت در محله‌های عادی و پایین (به‌دلیل تعلقات قومی و قبیله‌ای یا برکناری از نظارت رسمی) نیز روبه‌رو است. برمبنای نتایج تحلیل با مدل لامبدا (مناسب متغیرهای اسمی) میان شغل شهروندان و «سرمایهٔ سرزمینی‌شان» رابطهٔ معنی‌داری نیست (جدول ۹). همچنین رابطهٔ متغیّر قشربندی اجتماعی (خوداظهاری خود پاسخ‌گویان) که ۵ قشر (از خیلی‌پایین تا خیلی بالا) برای تیک‌زدن ارائه‌می‌شود، با شاخص سرمایهٔ سرزمینی‌شان فاقد ارتباط معنی‌دار بود جدول (۱۰).

[1] Spearman's rho
[2] Kendall's tau-b

جدول ۹ . آزمون رابطهٔ متغیّر شغل پاسخگو با «شاخص سرمایهٔ سرزمینی» با مدل استنباط آماری ناپارامتریک Lambda

نتایج مدل استنباط آماری لامدا- سنجه‌های جهت‌دار متقارن			مقدار	Asymptotic Standard Error[a]	Approximate T[b]	سطح معنی‌داری تقریبی
ویژهٔ متغیرهای اسمی	Lambda مدل استنباط آماری لامدا	Symmetric	۰/۰۱۶	۰/۰۲۰	۰/۷۹۳	**۰/۴۲۸**
		میزان سرمایهٔ سرزمینی متغیّر مستقل Dependent	۰/۰۲۷	۰/۰۳۰	۰/۸۹۷	**۰/۳۷۰**
		شغل پاسخگو – متغیر مستقل Dependent	۰/۰۰۴	۰/۰۲۷	۰/۱۵۶	**۰/۸۷۶**
a. Not assuming the null hypothesis.						
b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.						
c. Based on chi-square approximation						

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

جدول ۱۰. آزمون رابطهٔ قشربندی پاسخ‌گویان با «سرمایهٔ سرزمینی‌شان» با مدل استنباط آماری ناپارامتریک اسپیرمن

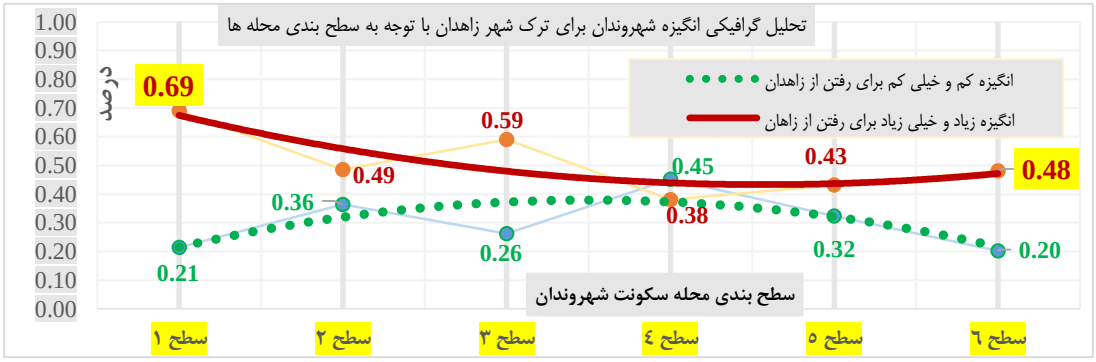
			از میان پنج‌قشر (خیلی‌پایین تا خیلی‌بالا) شما در کدام قضر قراردارید.	انگیزه و اولویت برای رفتن از شهر زاهدان
Spearman's rho	از میان پنج‌قشر (خیلی‌پایین تا خیلی‌بالا) شما در کدام قضر قراردارید.	Correlation Coefficient	۱/۰۰۰	۰/۰۵۲
		سطح معنی‌داری (2-tailed).	۰	۰/۳۰۸
		تعداد	۰/۳۸۰	۰/۳۸۰
	انگیزه و اولویت شما برای رفتن از شهر زاهدان چقدر است؟	سطح معنی‌داری	۰/۰۵۲	۱/۰۰۰
		Sig. (2-tailed)	۰/۳۰۸	۰
		تعداد	۳۸۰	۳۸۰

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

جایگاه فضایی ـ کالبدی محلهٔ سکونت شهروندان و بازتاب آن بر «شاخص سرمایهٔ سرزمینی»

«جایگاه فضایی کالبدی شهروندان» یا به عبارتی سطح و تراز اجتماعی، اقتصادی، فضایی «محلهٔ اقامت شهروندان» از شاخص‌های مناسب برای تحلیل و تبیین میزان «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» است. نتایج تحلیل نشان‌داد «جایگاه فضایی کالبدی شهروندان» بر متغیّر «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» رابطه‌ای غیرخطی دارد (شکل۹). برخلاف فرضیهٔ تحقیق که فرض‌می‌شد رابطه‌ای خطی و معکوس میان «سطح محلهٔ سکونت شهروندان» از یک‌سو و متغیّر «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» وجود دارد. تحلیل نشان‌داد حدود ۷۰ درصد ساکنان محدودهٔ سطح یک (بالاترین سطح) به‌میزان زیاد تا خیلی‌زیاد فاقد «شاخص سرمایهٔ سرزمینی» هستند؛ لیکن با روندی کاهشی به ۳۵ درصد در محدودهٔ سطح چهار (متوسط) می‌رسد و سپس با روندی صعودی به ۴۸درصد برای محدودهٔ سطح۶ (عمدتاً حاشیه‌ای و توسعهٔ غیررسمی) می‌رسد. برای تحلیل و تبیین این رابطهٔ غیرخطی و پارادوکسیکال از یافته‌های حاصل از مصاحبه‌های ساختارنیافته استفاده‌گردید. نتایج نشان می‌دهد ساکنان محله‌های سطح و تراز بالای شهر اظهارمی‌نمودند پایین‌بودن شاخص‌های (اجتماعی، اقتصادی، کالبدی فضایی و کیفیت زندگی در زاهدان باعث افزایش انگیزه و اولویت آن‌ها برای رفتن از زاهدان شده‌است؛ درحالی‌که ساکنان محله‌های سطح و تراز پایین شهر زاهدان (محدودهٔ سطح۶) (عمدتاً محله‌های حاشیه‌ای و توسعهٔ غیررسمی) عمدتاً و منحصراً بر سختی شرایط اقتصادی زندگی در زاهدان تأکیدداشتند. نتایج آزمون آمار استنباطی ناپارامتریک کروسکال والیس Kruskal Wallis Test بیانگر معنی‌داری رابطهٔ دو متغیّر فوق در سطح خطای ۰/۰۳۹ بود (جدول ۱۱).

در این مبحث نیز فرضیهٔ آغازین پژوهش مبنی بر این‌که رابطهٔ مستقیم و معنی‌داری میان افـزایش و کـاهش تـراز و سطح محلهٔ سکونت شهروندان و متغیّر «شاخص سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» وجـود دارد، «تأییـد نشـد»؛ اگرچـه البته وجود ارتباط غیرخطی میان این متغیّر تأییدگردید. در واقع می‌توان‌گفـت تمـام سـازوکارهایی کـه در بنـدهای قبلی بیان‌شد، از پایین‌بودن سرمایهٔ سرزمینی میان جمعیـت بی‌سـواد، دارای وضـعیت اقتصـادی پـایین، سـاکن در محلات حاشیه‌ای و ... حکایت دارد.

شکل ۹. تحلیل گرافیکی رابطهٔ تراز و سطح محلهٔ سکونت شهروندان با میزان انگیزهٔ آن‌ها برای ترک شهر زاهدان

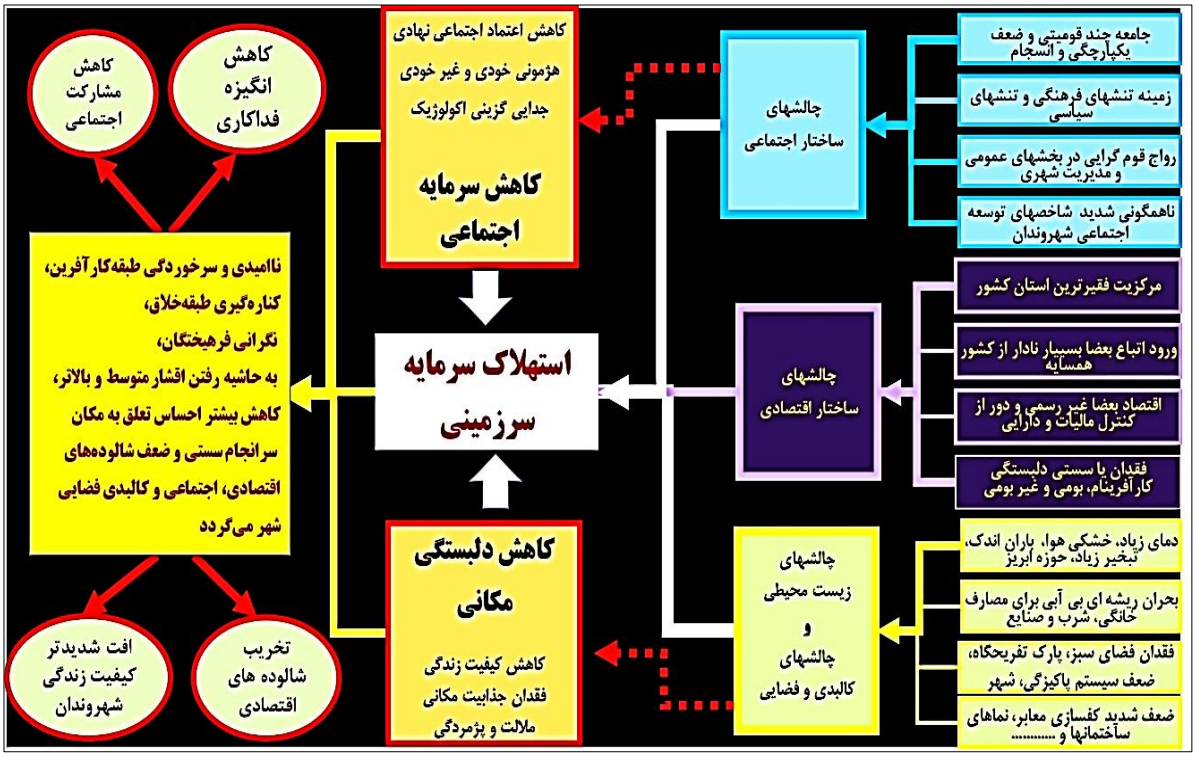
(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

جدول ۱۱ . آزمون رابطهٔ انگیزهٔ شهروندان برای رفتن با سطح و تراز محلهٔ سکونت‌شان با مدل Kruskal Wallis Test

Kruskal-Wallis H	۱۱/۷۸۳	آمارهای آزمونTest Statistics[a,b]
درجه آزادی	۵	a. Kruskal Wallis Test
سطح معنی‌داری تقریبی	**۰/۰۳۸**	b. Grouping Variable: متغیّر گروه‌بندی – سطح‌بندی محله‌ها

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

در شکل ۱۰، یک گزارش شماتیک از یافته‌های پژوهش به‌صورت مختصر و موجز ارائه شده‌است. برمبنای جمع‌بندی یافته‌ها، زاهدان با کاستی معنی‌دار در سرمایهٔ سرزمینی (به‌مفهوم خاص در ادبیات تحقیق) مواجه‌است. ریشـهٔ ایـن پدیده مبتنی بر سه نوع مشکل و چالش ساختاری است (چالش‌های ساختار اجتماعی که منتج بـه کـاهش سـرمایهٔ اجتماعی شده، چالش‌های ساختار اقتصادی، چالش‌های ساختار کالبدی، فضایی و زیست‌محیطی که منتج به کاهش دلبستگی مکانی شده‌است)؛ لذا هر سه‌نوع چالش فوق، موجب پدیدهٔ استهلاک سرمایهٔ سرزمینی گردیده‌اسـت. ایـن پدیده، باعث رخ‌نمون‌یافتن تبعاتی شده که حاصل آن‌ها، شهر زاهدان را در موقعیت آسیب‌زایی قرار داده‌است و قطعاً وضعیت موجود و آیندهٔ شهر را دستخوش مسائل و مشکلات عدیده‌ای خواهدنمود.

شکل ۱۰: بیان گرافیکی یافته‌های تحقیق با تلخیص و ایجاز

(منبع: برگرفته از نتایج تحقیق، ۱۴۰۴)

بحث

نتایج و یافته‌های پژوهش‌کنونی، با نتایج برخی پژوهش‌ها همسو می‌باشد از جمله با یافته‌های نوبخت و رستمعلی‌زاده (۱۴۰۲)، از جهت این‌که رضایت بالا از زندگی می‌تواند انگیزۀ رفتن از مبدأ را بیشتر نماید؛ همچنین با نتایج پژوهش طاهری‌دمنه وکاظمی (۱۳۹۷) چرا که فضای ذهنی شهروندان و تصاویر ذهنی‌شان از آیندۀ ناحیۀ مبدأ، به‌ویژه «تصاویر ویرانشهری از مبدأ و ناامیدی از اصلاح امور جامعۀ مبدأ» و فقدان آینده‌ای امیدبخش و این دیدگاه که نمی‌توان برای جامعۀ مبدأ کاری کرد؛ سبب انگیزۀ مهاجرت می‌گردد. ضمناً نتایج پژوهش شهبازی (۱۳۹۸) مبنی بر فقدان و ضعف عملکرد فضاهای شهری عمومی زاهدان (غیرپاسخ‌گویی، آسیب‌زایی و نارضایتی شهروندان) تأیید گردید. همچنین، با نتایج (Tournois & Rollero, 2020:) مبنی بر تأثیر دلبستگی مکانی، هویت مکانی و سن بر پیش‌بینی تعهد به مکان (البته رابطۀ مثبت و مستقیم سن و دلبستگی و هویت‌مکانی، در پژوهش کنونی تأییدنشد)؛ با نتایج تحقیق (Bottini, 2023:) مبنی بر نقش کیفیت محله در پیش‌بینی دلبستگی مکانی و با نتایج (Sieng & SzabóA , 2023:) در مورد متغیّربودن دلبستگی مکانی افراد در طول زندگی و نوعی از دلبستگی مکانی قوی (اما «صرفاً برای رفع نیازهای عملکردی شهروند و عدم‌توسعۀ هویت مکانی) نیز همسو می‌باشد؛ این درحالی‌است که برخی دیدگاه‌های نظری هم با نتایج پژوهش کنونی تأییدگردید از جمله؛ مفهوم «سرمایۀ سرزمینی» به‌مثابه باورها و نیّات رفتاری افراد (یعنی رفتن یا ماندن در یک منطقه ...) و نقش جذابیت سرزمینی (Dufeu, 2024)در جابه‌جایی‌های انسان‌ها (Oliveira et al., 2010; Servillo et al., 2012 و همچنین توانایی یک سرزمین در جذب و حفظ سرمایۀ انسانی (Camagni, 2019; Tóth, 2015) و تأکید بر ابعاد سرمایۀ اجتماعی

(آموزش، تنوع، شبکه‌های اجتماعی، جنبه‌های جنسیتی و قومیتی، مدارا، جرائم و غیره)، سرمایهٔ نهادی (دموکراسی، کارایی سیستم، جو مالی، فرآیندهای مشارکتی، دسترسی و غیره) به‌مثابه زمینه و اساس «سرمایهٔ سرزمینی» (Dufeu, 2024,).

نتیجه‌گیری

۳۴ برابرشدن جمعیت زاهدان طی بازه شصت‌سالهٔ گذشته (۳۵ تا ۹۵) و تبدیل‌شدن به کلان‌شهری منطقه‌ای (ولی درگیر چالش‌ها و آسیب‌ها) سبب رخ‌نمون‌یافتن، پدیده‌هایی چون: فقدان هویت فرهنگی نسبتاً متجانس، عدم‌یکپارچگی اجتماعی مناسب، فقدان تجانس اقتصادی کافی و حاشیه‌نشینی شده‌است. پیامد این رخدادها و تحولات، فرسایش و استهلاک «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» و از پس آن، بروز و تقویت «انگیزه و اولویت برای دل‌کندن و رفتن از زاهدان» گردیده‌است یا دست‌کم نوعی زیست اجتماعی توأم با پدیدهٔ « Stepping on the stirrup to go» یا اصطلاحاً پدیدهٔ «پا به رکاب برای رفتن» توسط برخی شهروندان شده‌است. تحلیل «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» نشان‌داد بالغ بر ۵۲ درصدکل شهروندان، ۶۴ درصد جمعیت‌فارس، ۷۰ درصد جمعیت اصالتاً خراسانی، ۶۴ درصد شهروندانی که نسبت به سپهر عمومی آیندهٔ زاهدان بدبین هستند دارای انگیزهٔ زیاد تا خیلی‌زیاد برای رفتن بوده و اساساً فاقد سرمایهٔ سرزمینی می‌باشند. واقعیت این است که شهروندان دارای سواد و تحصیلات بالاتر در حد زیاد تا خیلی‌زیاد فاقد «سرمایهٔ سرزمینی» هستند (۶۸ درصد دارندگان تحصیلات کارشناسی، ۵۳ درصد کارشناسان‌ارشد و ۷۲ درصد تحصیل‌کردگان دکتری در زمرهٔ شهروندان فاقد «سرمایهٔ سرزمینی» هستند). پراکنش فضایی شهروندان فاقد «سرمایهٔ سرزمینی» بیانگر این هست ساکنان محله‌های سطح بالای شهر (محله‌های سطح یک؛ یعنی بالاترین جایگاه اقتصادی و اجتماعی، همچنین سطح دو و سطح سه) از سطح‌بندی شش‌گانهٔ شهر زاهدان کمترین «سرمایهٔ سرزمینی» و بیشترین انگیزه برای رفتن از شهر را دارند. این شاخص از حدود ۷۰ درصد برای ساکنان محله‌های سطح یک شهر با مقداری نوسان طی روندی نزولی به ۳۸ درصد در محله‌های سطح چهار شهر می‌رسد. تحلیل گرافیکی با ترندلاین، باعث شگفتی گردید؛ چرا که برخلاف مفروضات اولیهٔ محقق مبنی بر این‌که اقشار فرودست جامعهٔ هدف اصولاً نمی‌باید انگیزه و توان چندانی برای رفتن و ترک زاهدان داشته‌باشد. مشاهده گردید که در محله‌های سطح پنج و به‌ویژه سطح شش شهر زاهدان (عمدتاً محله‌های حاشیه‌ای شمال، شمال‌شرق و شمال‌غرب شهر) انگیزهٔ معنی‌داری برای ترک شهر دیده‌شد. علت وجود این پدیده و این رابطهٔ غیرخطی و پارادوکسیکال برمبنای مصاحبه‌های موردی ساختارنیافته روشن و تبیین‌گردید؛ به این اعتبار که ساکنان محله‌های سطح و تراز بالای شهر (گرانقیمت‌ترین محله‌ها، بالاترین سطح سواد، بالاترین کیفیت زندگی (در مقیاس شهر زاهدان)، معالوصف اظهارمی‌نمودند شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، فضایی و کیفیت‌زندگی در زاهدان نسبت به سطح انتظاراتشان پایین‌تر است؛ لذا دارای انگیزه و اولویت زیادی برای رفتن از زاهدان هستند (به عبارتی فاقد سرمایهٔ سرزمینی می‌باشند)؛ درحالی‌که ساکنان محله‌های سطح و تراز پایین شهر زاهدان (محدودهٔ سطح۶) (عمدتاً محله‌های حاشیه‌ای و توسعهٔ غیررسمی) عمدتاً و منحصراً بر سختی شرایط اقتصادی زندگی در زاهدان تأکید داشتند. نکتهٔ قابل‌توجه این‌که مشابه این روند و پدیده در تحلیل‌های سایر متغیّرها از جمله سواد و اشتغال نیز دیده‌شد.

یافته‌های بعدی نشان‌داد رابطهٔ معنی‌داری میان استان محل تولد پاسخ‌گویان و شاخص انگیزه‌شان برای رفتن و ترک شهر زاهدان (یعنی فقدان سرمایهٔ سرزمینی) دیده‌شد به این اعتبار که این شاخص برای شهروندان اصالتاً بومی اهل سیستان و بلوچستان ۴۹ درصد، استان کرمان۶۷ درصد، سایر استان‌ها ۷۵ درصد، خراسان‌جنوبی و رضوی، ۷۷ درصد بود. می‌توان در تبیین این میزان چشمگیر پایین‌بودن شاخص فوق از یافته‌های پژوهش‌های دیگران (Sieng & SzabóA , 2023:) بهره‌گرفت که نشان‌دادند دلبستگی‌های مکانی حتی مهاجران مسن‌تر به مکان، پویا و در طول زندگی متغیر است و علی‌رغم ایجاد وابستگی مکانی قوی (برای رفع نیازهای عملکردی) همه نتوانستند هویت مکانی خود را توسعه‌دهند. البته برمبنای نتایج مصاحبه‌ها، شاید بتوان نیازهای عملکردی را به فرصت‌های اشتغال، ضرورت‌های شغلی و اقتصادی، امتیازات مکانی خاص و .... تعبیر نمود. یافته‌های حاصل از تحلیل «عنصر قومیت شهروندان» و بازتاب آن بر شاخص «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان»، بیانگر معنی‌داری رابطهٔ دو شاخص بود؛ چراکه ۳۵ درصد شهروندان بلوچ در مقابل ۶۴ درصد شهروندان فارس انگیزهٔ زیاد تا خیلی‌زیاد برای رفتن و ترک زاهدان داشتند.

پیشنهادات

به‌عنوان پیشنهاد، می‌باید یادآوری‌کرد استهلاک «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» پیامدهای ویرانگری در شهرها به‌جا می‌گذارد و فقدان و کاهش «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان»، بی‌تردید مدیریت و برنامه‌ریزی شهر را با اختلال جدی روبه‌رو می‌نماید. بدیهی است این پدیده خود محصول «فرسایش سرمایهٔ اجتماعی» و «فرسایش دلبستگی مکانی» می‌باشد. استهلاک «سرمایهٔ سرزمینی شهروندان» سبب ناامیدی و سرخوردگی طبقهٔ کارآفرین، کناره‌گیری طبقهٔ خلاق، نگرانی فرهیختگان، به‌حاشیه رانده‌شدن اقشار متوسط و بالاتر، کاهش بیشتر احساس تعلق به مکان و سرانجام سستی و ضعف شالوده‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی فضایی شهر می‌گردد؛ لذا بازندهٔ نهایی، کلیّت شهر و همهٔ شهروندان (صرف‌نظر از هرگونه قشربندی و سطح‌بندی و پهنه‌بندی) بوده و خواهندبود؛ بنابراین تعهدی اخلاقی، ملی و منطقه‌ای بر دوش مدیران ارشد ملی و منطقه‌ای و سیاست‌گذاران است که تلاش‌نمایند زمینه‌های مثبت و مؤثری برای افزایش سرمایهٔ سرزمینی فراهم‌نمایند وگرنه سیکل معیوب کنونی به‌صورت روزافزونی آسیب‌زا و ویرانگر خواهدبود و صرف‌نظر از هرگونه رویکرد قومی و سیاسی و فرهنگی بازندهٔ اصلی، شهر زاهدان است.

منابع

ابراهیم‌زاده، عیسی و زارع، محمد. (۱۳۹۳). تحلیلی بر سرمایهٔ اجتماعی از منظر میزان آگاهی و اعتماد شهروندان به مسئولان اجرایی؛ مطالعهٔ موردی: منطقهٔ سه زاهدان. فصلنامهٔ آمایش جغرافیایی فضا، (۱۳)۴، ۱۸-۱. https://gps.gu.ac.ir/article_8502.html

ابراهیم‌زاده، عیسی و کاشفی‌دوست، دیمن. (۱۳۹۷). سرمایهٔ اجتماعی و نقش آن در تبیین امنیت زنان؛ مطالعهٔ موردی: شهر زاهدان. نشریهٔ هفت‌شهر، پیاپی ۶۱، https://www.magiran.com/magazine/2669

ابراهیم‌زاده، عیسی و نیری، ناصر. (۱۳۹۷). سنجش و ارزیابی وضعیت شاخص‌های شهر خلاق؛ مطالعهٔ موردی: مناطق پنج‌گانهٔ شهر زاهدان. مجلهٔ جغرافیا و توسعه، (۵۲)۱۶، ۲-۱. doi: 10.22111/gdij.2018.4126

باغبانی، غلامرضا؛ یعقوبی، نورمحمد؛ ابراهیم‌زاده، عیسی و خاشعی، وحید. (۱۳۹۹). تبیین الگوی مدیریت بحران اجتماعی با رویکرد امنیتی؛ مورد مطالعه: استان سیستان و بلوچستان. فصلنامهٔ بین‌المللی ژئوپلیتیک، (۲)۱۶، ۱۱۷-۸۸. doi: 20.1001.1.17354331.1399.16.58.4.2

بزرگ‌زاده، سعیده؛ کاظمی‌پور، شهلا و محسنی، رضاعلی. (۱۳۹۸). نگرش نخبگان به عوامل اجتماعی، اقتصادی و علمی-پژوهشی در مبدأ و مقصد و تأثیر آن بر گرایش آن‌ها به مهاجرت خارج از کشور. نامهٔ انجمن جمعیت‌شناسی ایران (۲۸)۱۴، ۱۶۹-۱۴۱. doi: 10.22034/jpai.2020.239441

دریانوش، مهدی و شهبازی، امیرحمزه . (۱۴۰۴). بحران اثربخشی مدیریت شهری بر پایهٔ داوری شهروندان (پژوهش‌موردی: شهر زاهدان). جغرافیای اجتماعی شهری، ۱۲(۱), ۱۴۱-۱۶۰. doi:10.22103/jusg.2025.2149

روستا، مجتبی؛ ابراهیم‌زاده، عیسی و ایستگلدی، مصطفی. (۱۳۹۷). ارزیابی میزان تاب‌آوری اجتماعی شهری؛ موردشناسی: شهر زاهدان. پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۹(۳۲)، ۱-۱۴.https://sid.ir/paper/220311/fa

شهبازی، امیرحمزه. (۱۳۹۸). قومیت، جنسیت و عملکرد فضاهای‌شهری در شهرهای چندقومیتی (مطالعهٔ موردی: شهر زاهدان). جغرافیا و توسعهٔ فضای شهری، ۶(۲)، ۱۲۳-۱۰۹. https://doi.org/10.22067/gusd.v6i2.81346

صادقی، رسول؛ غفاری، غلامرضا و رضایی، مریم. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر سرمایهٔ اجتماعی بر تمایل به مهاجرت از ایران. مطالعات جمعیتی، ۴(۲ (پیاپی ۸)، ۸۳-۱۰۸. https://sid.ir/paper/404605/fa

طاهری‌دمنه، محسن و کاظمی، معصومه. (۱۳۹۷). تمایل به مهاجرت در بین جوانان؛ مطالعه‌ای کیفی در تصاویر آینده. مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۰(۴ (پیاپی ۴۰))، ۵۳-۷۸. https://sid.ir/paper/358828/fa

نوبخت، رضا و رستمعلی‌زاده، ولی‌اله. (۱۴۰۲). تعیین‌کننده‌های زمینه‌ای و ساختاری تمایل به مهاجرت از کشور در بین جوانان؛ مطالعه‌ای در شهر بوشهر. نامهٔ انجمن جمعیت‌شناسی ایران، ۱۸(۳۶)، ۳۰۴-۲۶۵. doi:10.22034/jpai.2024.2020272.1324

Reference

Abid R., Shahzada M. Naeem N, Shahzad A. (2024), Is it the behavior and actions of people that determine sustainable urban communities?, Cities, 148, https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.104854

Augé, M. (1995). Non-places. An introduction to supermodernity, first published by Verso, UK, https://monoskop.org/images/3/3c/Auge_Marc_Non

Places_Introduction_to_an_Anthropology_of_Supermodernity.pdf

Beatley, T. (2004). Native to nowhere. Sustaining home and community in a global age. Island Press, 2nd, Vrginia, https://books.google.com.na/books?id=MaFVmQEACAAJ&source=gbs_book_other_versions_r&cad=1

Borgström, S. (2019). Balancing diversity and connectivity in multi-level governance settings for urban transformative capacity, Ambio, 48, 403-477, DOI: 10.1007/s13280-018-01142-1

Bottini, L. (2023). The role of neighborhood quality in predicting place attachment: Results from ITA.LI, a newly established nationwide Italian panel survey, Cities, 143, https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104632 .

Brasili, C. Saguatti, A. Benni, F. Marchese, A. Gandolfo, D. (2012). The Impact of the Economic Crisis on the Territorial Capital of Italian Regions, 52nd Congress of the European Regional Science Association: "Regions in Motion – Breaking the Path", 21-25 August 2012, Bratislava, Slovakia Provided in Cooperation with: European Regional Science Association (ERSA), https://www.econstor.eu/bitstream

Camagni, R. (2019). Territorial capital and regional development: theoretical insights and appropriate policies, Elgar Publishing, Edward (2019), pp. 124-148, https://doi.org/10.4337/9781788970020.00014

Camagni, R., & Capello, R. (2013). Regional competitiveness and territorial capital: a conceptual approach and empirical evidence from the European Union. Regional studies, 47(9), 1383-1402, 10.1080/00343404.2012.681640

Capello, R. Caragliu, A. Nijkamp, P. (2009), Territorial Capital and Regional Growth: Increasing Returns in Cognitive Knowledge Use, Tinbergen Institute (2009), Tinbergen Institute Discussion Paper No. 09-059/3), http://hdl.handle.net/10419/86826

Capello, R., Caragliu, A., Nijkamp, P. (2009). "Territorial Capital and Regional Growth: Increasing Returns in Cognitive Knowledge Use," Tinbergen Institute Discussion Papers 09-059/3, Tinbergen Institute, https://ideas.repec.org/p/tin/wpaper/20090059.html

Castán Broto, V., Trencher, G., Iwaszuk, E. et al. (2019) Transformative capacity and local action for urban sustainability. Ambio 48, 449–462, https://doi.org/10.1007/s13280-018-1086-z

Dąbrowska, A. Szlachta, J. (2017), The role of territorial capital in building the competitive advantages of Podkarpackie Voivodeship, Miscellanea Geographica, 21 (2), pp. 79-83, 10.1515/mgrsd-2017-0022

Darko & Halseth (2025:). Navigating industrial decline: A case study of place attachment and social capital in economic transition –Valemount, British Columbia, Journal of Rural Studies, 113, https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2024.103471

Dias, J., & Partidário, M. (2019). Mind the Gap: The Potential Transformative Capacity of Social Innovation. Sustainability, 11(16), 4465. https://doi.org/10.3390/su11164465

Donegan, L., Tavares, F. (2024). Multi-dimensional urban segregation in João Pessoa, a coastal Brazilian northeastern city, Cities, 151, https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105161 .

Dufeu, P., Pernin, J.L., Djamen, R., Danielle Lecointre-Erickson. D. (2024). Territorial capital and place attachment: A psychological approach of rural out-migration. Journal of Rural Studies, 107, https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2024.103216.

Dvarionienė, J., Dvarionas, D., Kamičaitytė, K. (2023). Transformative capacity building by systematic use of urban living labs: A case study of Alytus, Lithuania, Journal of Environmental Research, Engineering and Management, 79, 99 DOI: 10.5755/j01.erem.79.2.33867

Fried, M. (2000), Continuig and discontinuing of place, Journal of Environmental Psychology, 20(3), https://doi.org/10.1006/jevp.1999.0154 .

Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? Journal of Environmental Psychology, 31(3), 207-230, https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2010.10.001

Mai, X., Zhan, C., & Chan, R. C. K. (2021). The nexus between (re)production of space and economic resilience: An analysis of Chinese cities. Habitat International, 109, Article 102326. https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2021.102326

Malecki, E.J. (2012). Regional social capital: why it matters, Reg. Stud., 46 (8), pp. 1023-1039, 10.1080/00343404.2011.607806

Martori, J. C., & Madariaga, R. (2023). Residential segregation by nationalities: A global and multilevel approach to Barcelona and Madrid (2008–2018). Population, Space and Place, 29(5). https://doi.org/10.1002/psp.2655

Nardone, G. Sisto, R. Lopolito, R. (2010). Social capital in the LEADER initiative: a methodological approach, J. Rural Stud., 26 (1), pp. 63-72, 10.1016/j.jrurstud.2009.09.001

Nordström M, Wales M. (2019). Enhancing urban transformative capacity through children's participation in planning. Ambio. 48(5), 507-514, DOI: 10.1007/s13280-019-01146-5

OECD (2001), OECD Territorial Outlook, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/9789264189911-en.

OECD, Territorial Outlook, (2001). Organisation for Economic Co-operation and Development. (2001). OECD territorial outlook. OECD Publishing, doi.org/10.1787/9789264189911-

Oliveira, J. Roca, Z. Leitão, N., (2010). Territorial identity and development: from topophilia to terraphilia, Land Use Pol., 27 (3), pp. 801-814, doi.org/10.1016/j.landusepol.2009.10.014

Ozdemir GS. (2022), Urban solidarity typology: a comparison of European cities since the crisis of refuge in 2015. Cities. https://dx.doi.org/10.1016/j.cities.2022.103976

Perényi, S., Polcsik, B., Paár, D., & Csurilla, G. (2023). The concept of territorial capital: considerations for measuring sports events. Sport in Society, 26(12), 2087–2107. https://doi.org/10.1080/17430437.2023.2231865

Sarabia , P. N., Peris, J., Segura, S. (2021), Transition to agri-food sustainability, assessing accelerators and triggers for transformation: Case study in Valencia, Spain, Journal of Cleaner Production, 325. DOI: 10.1016/j.jclepro.2021.129228

Sieng, V. & SzabóA. (2023), Exploring the place attachments of older migrants in Aotearoa: A life course history approach, Advances in Life Course Research, 57, https://doi.org/10.1016/j.alcr.2023.100560 .

Stefani, G., Biggeri, M., & Ferrone, L. (2022). Sustainable Transitions Narratives: An Analysis of the Literature through Topic Modelling. Sustainability, 14(4), 2085. https://doi.org/10.3390/su14042085

Thomas, C. (20223), Creative workers' perception of place in Edmonton Canada, Cities, 132, https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.104111

Tóth, B. I. (2024), The link between territorial capital and urban transformative capacity, Cities, 154, https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105332.

Tóth, B. I. 2015. "Territorial Capital: Theory, Empirics and Critical Remarks," European Planning Studies, Taylor & Francis Journals, 23(7), pages 1327-1344, DOI:10.1080/09654313.2014.928675

Tournois, L & Rollero, R. (2020). “Should I stay or should I go?” Exploring the influence of individual factors on attachment, identity and commitment in a post-socialist city, 102, https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102740

Vigiola,G.Q. & Morais, V.P. (2025), Place and displacement: Out-of-place processes in low-income communities in Shanghai and Caracas, Cities, 158, https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105691 .

Waterhout, B. (2011), European spatial planning. Current state and future challenges, First published, Routledge, pages 19, eBook ISBN 9780203842973

Wolfram M. (2018), Assessing transformative capacity for sustainable urban regeneration: A comparative study of three South Korean cities. Ambio.;48(5):478-493. doi: 10.1007/s13280-018-1111-2

Wolfram M. (2019). Assessing transformative capacity for sustainable urban regeneration: A comparative study of three South Korean cities. Ambio, 48(5):478-493. DOI: 10.1007/s13280-018-1111-2

Wolfram, M. (2016). Conceptualizing urban transformative capacity: A framework for research and policy, Cities, 51, 121-130, https://doi.org/10.1016/j.cities.2015.11.011

Wolfram, M., Frantzeskaki, N., Maschmeyer, S. (2016). Cities, systems and sustainability: status and perspectives of research on urban transformations, Current Opinion in Environmental, Sustainability, 22, 18-22, https://doi.org/10.1016/j.cosust.2017.01.014 .

Zasada, I., Reutter, M., Piorr, A., Lefebvre, M., Paloma, S.G.Y. (2015). Between capital investments and capacity building—development and application of a conceptual framework towards a place-based rural development policy, Land Use Pol., 46, pp. 178-188, 10.1016/j.landusepol.2014.11.023

Zhang, J. (2024). Analysis of Strategies for Improving Public Service Level in Ethnic Areas Based on Big Data Technology. Applied Mathematics and Nonlinear Sciences, 9(1), 2024. https://doi.org/10.2478/amns-2024-1976

Zhang, Q., Bilsborrow, R. E., Song, C., Tao, S., & Huang, Q. (2018). Determinants of Out-migration in rural China: effects of payments for Ecosystem Services. Population and environment, 40(2), 182–203. https://doi.org/10.1007/s11111-018-0307-5

Ziervogel G. (2019). Building transformative capacity for adaptation planning and implementation that works for the urban poor: Insights from South Africa. Ambio.;48(5):494-506. https://link.springer.com/article/10.1007/s13280-018-1141-9

Ziervogel, G., Cowen, A., & Ziniades, J. (2016). Moving from Adaptive to Transformative Capacity: Building Foundations for Inclusive, Thriving, and Regenerative Urban Settlements. Sustainability, 8(9), 955. https://doi.org/10.3390/su8090955